

Ασκητική - SALVATORES DEI :: Νίκου Καζαντζάκη

ΑΣΚΗΤΙΚΗ :: Salvatores Dei

- * ΠΡΟΛΟΓΟΣ
- * Η ΠΡΟΕΤΟΙΜΑΣΙΑ
  - + Πρώτο χρέος
  - + Δεύτερο χρέος
  - + Τρίτο χρέος
- * Η ΠΟΡΕΙΑ
  - + Α' Σκαλοπάτι: Εγώ
  - + Β' Η Ράτσα
  - + Γ' Η Ανθρωπότητα
  - + Δ' Η Γης
- * ΤΟ ΟΡΑΜΑ
- * Η ΠΡΑΞΗ
  - + Α' Σχέση Θεού κι ανθρώπου
  - + Β' Σχέση ανθρώπου και ανθρώπου
  - + Γ' Σχέση ανθρώπου και φύσης
- * Η ΣΙΓΗ

Πρόλογος

Ερχόμαστε από μια σκοτεινή άβυσσο· καταλήγουμε σε μια σκοτεινή άβυσσο· το μεταξύ φωτεινό διάστημα το λέμε Ζωή.

Ευτύς ως γεννηθούμε, αρχίζει κι η επιστροφή· ταυτόχρονα το ξεκίνημα κι ο γυρισμός· κάθε στιγμή πεθαίνουμε. Γι αυτό πολλοί διαλάλησαν: Σκοπός της ζωής είναι ο θάνατος.

Μα κι ευτύς ως γεννηθούμε, αρχίζει κι η προσπάθεια να δημιουργήσουμε, να συνθέσουμε, να κάμουμε την ύλη ζωή· κάθε στιγμή γεννιόμαστε. Γι' αυτό πολλοί διαλάλησαν: Σκοπός της εφήμερης ζωής είναι η αθανασία.

Στα πρόσκαιρα ζωντανά σώματα τα δυο τούτα ρέματα παλεύουν:

- α) ο ανήφορος, προς τη σύνθεση, προς τη ζωή, προς την αθανασία·
- β) ο κατήφορος, προς την αποσύνθεση, προς την ύλη, προς το θάνατο.

Και τα δυο ρέματα πηγάζουν από τα έγκατα της αρχέγονης ουσίας. Στην αρχή η ζωή ξαφνιάζει· σαν παράνομη φαίνεται, σαν παρά φύση, σαν εφήμερη αντίδραση στις σκοτεινές αιώνιες πηγές· μα βαθύτερα νιώθουμε: η Ζωή είναι κι αυτή άναρχη, ακατάλυτη φόρα του Σύμπαντου.

Αλλιώς, πούθε η περανθρώπινη δύναμη που μας σφεντονίζει από το αγέννητο στο γεννητό και μας γκαρδιώνει· φυτά, ζώα, ανθρώπους· στον αγώνα; Και τα δυο αντίδρομα ρέματα είναι άγια.

Χρέος μας λοιπόν να συλλάβουμε τ' όραμα που χωράει κι εναρμονίζει τις δυο τεράστιες τούτες άναρχες, ακατάλυτες Ορμές· και με τ' όραμα τούτο να ρυθμίσουμε το στοχασμό μας και την πράξη.

Η ΠΡΟΕΤΟΙΜΑΣΙΑ

ΠΡΩΤΟ ΧΡΕΟΣ

Ήσυχα, καθαρά, κοιτάζω τον κόσμο και λέω: Όλα τούτα που θωρώ, γρικό, γεύομαι, οσφραίνομαι κι αγγίζω είναι πλάσματα του νου μου.

Ο ήλιος ανεβαίνει, κατεβαίνει μέσα στο κρανίο μου. Στο ένα μελίγγι μου ανατέλνει ο ήλιος, στο άλλο βασιλεύει ο ήλιος.

Τ' άστρα λάμπουν μέσα στο μυαλό μου, οι Ιδέες, οι άνθρωποι και τα ζώα βόσκουν μέσα στο λιγόχρονο κεφάλι μου, τραγούδια και κλάματα γιομώνουν τα στρουφιχτά κοχύλια των αυτιών μου και τρικυμίζουν μια στιγμή τον αγέρα.

σβήνει το μυαλό μου, κι όλα, ουρανός και γης, αφανίζονται.

"Εγώ μονάχα υπάρχω!" φωνάζει ο νους.

"Μέσα στα κατώγια μου, οι πέντε μου ανυφάντρες δουλεύουν, υφαίνουν και ξυφαίνουν τον καιρό και τον τόπο, τη χαρά και τη θλίψη, την ύλη και το πνέμα.

"Όλα ρέουν τρογύρα μου σαν ποταμός, χορεύουν, στροβιλίζονται, τα πρόσωπα κατακυλούν σαν το νερό, το χάος μουγκρίζει.

"Μα εγώ, ο Νους, με υπομονή, με αντρεία, νηφάλιος μέσα στον ίλιγγο, ανηφορίζω. Για να μην τρεκλίσω να γκρεμιστώ, στερεώνω απάνω στον ίλιγγο σημάδια, ρίχνω γιοφύρια, ανοίγω δρόμους, οικοδομώ την άβυσσο.

"Αργά, με αγώνα, σαλεύω ανάμεσα στα φαινόμενα που γεννώ, τα ξεχωρίζω βολικά, τα σμίγω με νόμους και τα ζεύω στις βαριές πραχτικές μου ανάγκες.

"Βάνω τάξη στην αναρχία, δίνω πρόσωπο, το πρόσωπο μου, στο χάος.

"Δεν ξέρω αν πίσω από τα φαινόμενα ζει και σαλεύει μια μυστική, ανώτερη μου ουσία. Κι ούτε ρωτώ· δε με νοιάζει. Γεννοβολώ τα φαινόμενα, ζωγραφίζω με πλήθια χρώματα φανταχτερά, γιγάντιο ένα παραπέτασμα μπροστά από την άβυσσο. Μη λες: "Αναμέρισε το παραπέτασμα, να δω την εικόνα!" Το παραπέτασμα, αυτό είναι η εικόνα.

"Είναι ανθρώπινο έργο, πρόσκαιρο, παιδί δικό μου, το βασίλειο μου ετούτο. Μα είναι στέρεο, άλλο στέρεο δεν υπάρχει, και μέσα στην περιοχή του μονάχα μπορώ γόνιμα να σταθώ, να χαρώ και να δουλέψω. "Είμαι ο αργάτης της άβυσσος. Είμαι ο θεατής της άβυσσος. Είμαι η θεωρία κι η πράξη. Είμαι ο νόμος. Όξω από μένα τίποτα δεν υπάρχει."

Χωρίς μάταιες ανταρσίες να δεις και να δεχτείς τα σύνορα του ανθρώπινου νου, και μέσα στ' αυστηρά τούτα σύνορα αδιαμαρτύρητα, ακατάπαυτα να δουλεύεις· να ποιο είναι το πρώτο σου χρέος.

Με αντρεία, με σκληρότητα στερέωσε απάνω στο σαλευόμενο χάος το καταστρόγγυλο, το καταφώτιστο αλώνι του νου, ν' αλωνίσσεις, να λιχνίσσεις, σα νοικοκύρης, τα σύμπαντα.

Καθαρά να ξεχωρίσεις κι ηρωικά να δεχτείς τις πικρές γόνιμες τούτες, ανθρώπινες, σάρκα από τη σάρκα μας, αλήθειες:

- α) Ο νους του ανθρώπου φαινόμενα μονάχα μπορεί να συλλάβει, ποτέ την ουσία·
- β) κι όχι όλα τα φαινόμενα, παρά μονάχα τα φαινόμενα της ύλης·
- γ) κι ακόμα στενότερα: όχι καν τα φαινόμενα τούτα της ύλης, παρά μονάχα τους μεταξύ τους συνειρμούς·
- δ) κι οι συνειρμοί τούτοι δεν είναι πραγματικοί, ανεξάρτητοι από τον άνθρωπο· είναι κι αυτοί γεννήματα του ανθρώπου·
- ε) και δεν είναι οι μόνοι δυνατοί άνθρωπιοι· παρά μονάχα οι πιο βολικοί για τις πραχτικές και νοητικές του ανάγκες.

Μέσα στα σύνορα τούτα, ο νους είναι ο νόμιμος απόλυτος μονάρχης. Καμιά άλλη εξουσία στο βασίλειο του δεν υπάρχει.

Αναγνωρίζω τα σύνορα τούτα, τα δέχουμαι μ' εγκαρτέρηση, γενναιότητα κι αγάπη, κι αγωνίζουμαι μέσα στην περιοχή τους άνετα σα να 'μουν ελεύτερος.

Υποτάζω την ύλη, την αναγκάζω να γίνει καλός αγωγός του μυαλού μου. Χαίρουμαι τα φυτά, τα ζώα, τους ανθρώπους, τους θεούς σαν παιδιά μου. Όλο το Σύμπαντο το νιώθω να σοφιλιάζει απάνω μου και να με ακολουθάει σα σώμα.

Σε άξαφνες φοβερές στιγμές αστράφτει μέσα μου: "Όλα τούτα είναι παιχνίδι σκληρό και μάταιο, δίχως αρχή, δίχως τέλος, δίχως νόημα". Μα ξαναζεύουμαι, πάλι, γοργά στον τροχό της ανάγκης, κι όλο το Σύμπαντο ξαναρχινάει γύρα τρογύρα μου την περιστροφή του.

Πειθαρχία, να η ανώτατη αρετή. Έτσι μονάχα σοζυγιάζεται η δύναμη με την επιθυμία και καρπίζει η προσπάθεια του ανθρώπου.

Να πως με σαφήνεια και με σκληρότητα να καθορίζεις την παντοδυναμία του νου μέσα στα φαινόμενα και την ανικανότητα του νου πέρα από τα φαινόμενα· πρί να κινήσεις για τη λύτρωση. Αλλιώς δεν μπορείς να λυτρωθείς.

ΔΕΥΤΕΡΟ ΧΡΕΟΣ

Δε δέχουμαι τα σύνορα, δε με χωρούν τα φαινόμενα, πνίγουμαι! Την αγωνία τούτη βαθιά, αιματερά να τη ζήσεις, είναι το δεύτερο χρέος.

Ο νους βολεύεται, έχει υπομονή, του αρέσει να παίζει· μα η καρδιά αγριεύει, δεν καταδέχεται αυτή να παίζει, πλαντάει και χιμάει να ξεσκίσει το δίχτυ της ανάγκης.

Να υποτάξω τη γη, το νερό, τον αγέρα, να νικήσω τον τόπο και τον καιρό, να νιώσω με ποιους νόμους αρμολογούνται κι έρχονται και ξανάρχονται οι αντικαθρεφτισμοί που ανεβαίνουν από την πυρωμένην έρημο του νου, τι αξίαν έχει;

Ένα μονάχα λαχταρίζω: Να συλλάβω τι κρύβεται πίσω από τα φαινόμενα, τι είναι το μυστήριο που με γεννάει και με σκοτώνει, κι αν πίσω από την ορατή ακατάπαυτη ροή του κόσμου κρύβεται μια αόρατη ασάλευτη παρουσία.

Αν ο νους δεν μπορεί, δεν είναι έργο του να επιχειρήσει πέρα από τα σύνορα την ηρωικήν απελπισμένην έξοδο, να 'ταν να μπορούσε η καρδιά μου!

Πέρα! Πέρα! Πέρα! Πέρα από τον άνθρωπο ζητώ το αόρατο μαστίγι που τον βαράει και τότε σπρώχνει στον αγώνα. Πέρα από τα ζώα ενεδρεύω να δω το πρόσωπο το αρχέγονο που μάχεται δημιουργώντας, συντρίβοντας, ξαναχύνοντας τις αρίφνητες μάσκες να τυπωθεί στο ρεούμενο κρέας. Πέρα από τα φυτά αγωνίζομαι να ξεχωρίσω τα πρώτα παραπατήματα του Αόρατου μέσα στη λάσπη. Μια προσταγή μέσα μου:

Σκάψε! Τι βλέπεις;

Ανθρώπους και πουλιά, νερά και πέτρες!

Σκάψε ακόμα! Τι βλέπεις;

Ιδέες κι ονειράτα, αστραπές και φαντάσματα.

Σκάψε ακόμα! Τι βλέπεις;

Δε βλέπω τίποτα! Νύχτα βουβή, πηχτή σα θάνατος. Θα 'ναι ο θάνατος.

Σκάψε ακόμα!

Αχ! Δεν μπορώ να διαπεράσω το σκοτεινό μεσότοιχο! Φωνές γρικώ και κλάματα, φτερά γρικώ στον άλλον όχτο!

Μην κλαις! Μην κλαις! Δεν είναι στον άλλον όχτο! Οι φωνές, τα κλάματα και τα φτερά είναι η καρδιά σου!

Πέρα από το νου, στον ιερό γκρεμό της καρδιάς, ακροποδίζω τρέμοντας. Το ένα μου πόδι αδράχνηται από το σίγουρο χώμα, το άλλο ψάχνει στα σκοτεινά απάνω από την άβυσσο.

Ψυχανεμίζομαι πίσω απ' όλα τούτα τα φαινόμενα μια μαχόμενη ουσία. Θέλω να σμίξω μαζί της.

Ψυχανεμίζομαι πως κι η μαχόμενη ουσία πολεμάει πίσω από τα φαινόμενα να σμίξει με την καρδιά μου. Μα το σώμα στέκεται ανάμεσα και μας χωρίζει. Ο νους στέκεται ανάμεσα και μας χωρίζει.

Ποιο είναι το χρέος μου; Να συντρίψω το σώμα, να χυθώ να σμίξω με τον Αόρατο. Να σωπάσει ο νους, ν' ακούσω τον Αόρατο να φωνάζει.

Περπατώ στ' αφρόχειλα της άβυσσος και τρέμω. Δυο φωνές μέσα μου παλεύουν.

Ο νους: "Γιατί να χανόμαστε κυνηγώντας το αδύνατο; Μέσα στον ιερό περίβολο των πέντε αισθήσεων χρέος μας ν' αναγνωρίσουμε τα σύνορα του ανθρώπου."

Μα μια άλλη μέσα μου φωνή, ας την πούμε έχτη δύναμη, ως την πούμε καρδιά, αντιστέκεται και φωνάζει: "Όχι! Όχι! Ποτέ μην αναγνωρίσεις τα σύνορα του ανθρώπου! Να σπας τα σύνορα! Ν' αρνιέσαι ό,τι θωρούν τα μάτια σου! Να πεθαίνεις και να λες: Θάνατος δεν υπάρχει!"

Ο νους: "Λαγαρό κι ανέλπιδο είναι το μάτι μου και θεάται τα πάντα. Η ζωή είναι ένα παιχνίδι, μια παράσταση που δίνουν οι πέντε θεατρίνοι του κορμιού μου.

"Κοιτάζω με απληστία, με ανείπωτη περιέργεια, και δεν έχω την αφέλεια του χωριάτη να πιστέψω, και ν' ανέβω απάνω στη σκηνή επεμβαίνοντας στην αιματερή κωμωδία.

"Είμαι ο θαματοποιός φακίρης που ακίνητος, καθούμενος στο σταυροδρόμι των αισθήσεων, θεάται να γεννιέται και ν' αφανίζεται ο κόσμος, θεάται τα πλήθη να σαλεύουν και να φωνάζουν στα πολύχρωμα μονοπάτια της ματαιότητας.

"Καρδιά, απλοϊκή καρδιά, γαλήνεψε κι υποτάξου!"

Μα η καρδιά ανατινάσσεται και φωνάζει: "Είμαι ο χωριάτης και πηδώ απάνω στη σκηνή κι επεμβαίνω στην πορεία του κόσμου!"

Δε ζυγιάζω, δε μετρώ, δε βολεύουμαι! Ακολουθώ το βαθύ μου χτυποκάρδι.

Ρωτώ, ξαναρωτώ χτυπώντας το χάος: Ποιος μας φυτεύει στη γης ετούτη χωρίς να μας ζητήσει την άδεια; Ποιος μας ξεριζώνει από τη γης ετούτη χωρίς να μας ζητήσει την άδεια;

Είμαι ένα πλάσμα εφήμερο, αδύναμο, καμωμένο από λάσπη κι ονειράτα. Μα μέσα μου νογώ να στροβιλίζονται όλες οι δυνάμεις του Σύμπαντου.

Θέλω μια στιγμή, προτού με συντρίψουν, ν' ανοίξω τα μάτια μου και να τις δω. Αλλο σκοπό δε δίνω στη ζωή μου.

Θέλω να βρω μια δικαιολογία για να ζήσω και να βαστάξω το φοβερό καθημερινό θέαμα της αρρώστιας, της ασκήμιας, της αδικίας και του θανάτου.

Ξεκίνησα από ένα σκοτεινό σημείο, τη Μήτρα· οδεύω σ' ένα άλλο σκοτεινό σημείο, το Μνήμα. Μια δύναμη με σφεντονάει μέσα από το σκοτεινό βάραθρο· μια άλλη δύναμη με συντραβάει ακατάλυτα στο σκοτεινό βάραθρο.

Δεν είμαι ο κατάδικος που τον πότισαν κρασί για να θολώσει το μυαλό του· με λαγαρά τα φρένα, νηφάλιος, δρασκελώ το ανάμεσα στους δυο γκρεμούς μονοπάτι.

Και μάχουμαι πως να γνέψω στους συντρόφους, προτού πεθάνω. Να τους δώσω το χέρι μου, να προφτάσω να συλλαβίσω και να τους ρίξω έναν ακέραιο λόγο. Να τους πω τι φαντάζομαι πως είναι τούτη η πορεία· και κατά που ψυχανεμίζομαι πως πάμε. Και πως ανάγκη να ρυθμίσουμε όλοι μαζί το περπάτημα και την καρδιά μας.

Ένα σύνθημα, σα συνωμότες, ένα λόγο απλό να προφτάσω να πω στους συντρόφους!

Ναι, σκοπός της Γης δεν είναι η ζωή, δεν είναι ο άνθρωπος. έζησε χωρίς αυτά, θα ζήσει χωρίς αυτά. Είναι σπίθες εφήμερες της βίαιης περιστροφής της.

Ας ενωθούμε, ας πιαστούμε σφιχτά, ας σμιζουμε τις καρδιές μας, ας δημιουργήσουμε εμείς, όσο βαστάει ακόμα η θερμοκρασία τούτη της Γης, όσο δεν έρχονται σεισμοί, κατακλυσμοί, πάγοι, κομήτες να μας εξαφανίσουν, ας δημιουργήσουμε έναν εγκέφαλο και μιαν καρδιά στη Γης, ας δώσουμε ένα νόημα ανθρώπινο στον υπερανθρώπινον αγώνα!

Τούτη η αγωνία είναι το δεύτερο χρέος.

ΤΡΙΤΟ ΧΡΕΟΣ

Ο νους βολεύεται. Θέλει να γιομώσει μ' έργα μεγάλα τη φυλακή του, το κρανίο. Να χαράξει στους τοίχους ρητά ηρωικά, να ζωγραφίσει στις αλυσίδες του φτερούγες ελευτερίας.

Η καρδιά δε βολεύεται. Χέρια χτυπούν απόξω από τη φυλακή της, φωνές ερωτικές αφουκράζεται στον αγέρα· κι η καρδιά, γιομάτη ελπίδα, αποκρίνεται τινάζοντας τις αλυσίδες· και σε μιαν αστραπή της φαίνεται πως έγιναν οι αλυσίδες φτερούγες.

Μα γρήγορα η καρδιά πέφτει πάλι αιματώμενη, έχασε πάλι την ελπίδα και την ξαναπιάνει ο Μέγας Φόβος.

Καλή η στιγμή, παράτα πίσω σου το νου και την καρδιά, τράβα μπροστά, κάμε το τρίτο βήμα.

Γλίτωσε από την απλοϊκή άνεση του νου που βάνει τάξη κι ελπίζει να υποτάξει τα φαινόμενα. Γλίτωσε από τον τρόπο της καρδιάς που ζητάει κι ελπίζει να βρει την ουσία.

Νίκησε το στερνό, τον πιο μεγάλο πειρασμό, την ελπίδα. Τούτο είναι το τρίτο χρέος.

Πολεμούμε γιατί έτσι μας αρέσει, τραγουδούμε κι ας μην υπάρχει αυτί να μας ακούσει. Δουλεύουμε, κι ας μην υπάρχει αφέντης, σα βραδιάσει, να μας πλερώσει το μεροκάματο μας. Δεν ξενοδουλεύουμε· εμείς είμαστε οι αφέντες· το αμπέλι τούτο της Γης είναι δικό μας, σάρκα μας κι αίμα μας.

Το σκάβουμε, το κλαδεύουμε, το τρυγούμε, πατούμε τα σταφύλια του, πίνουμε το κρασί, τραγουδούμε και κλαίμε, οράματα κι Ιδέες ανηφορίζουν στην κεφαλή μας.

Σε ποια εποχή του αμπελιού σου έλαχε ο κλήρος να δουλεύεις; Στα σκάμματα; Στον τρύγο; Στα ξεφαντώματα; Όλα είναι ένα.

Σκάβω και χαίρουμαι όλον τον κύκλο του σταφυλιού, τραγουδώ μέσα στη δίψα και στο μόχτο μου, μεθυσμένος από το μελλούμενο κρασί.

Κρατώ το γιομάτο ποτήρι και ξαναζώ το μόχτο του παππού και του προπάππου. Κι ο ιδρώτας της δουλειάς τρέχει κρουνός στο ψηλό καταμέθυστο κρανίο.

Είμαι ένα σακί γιομάτο κρέας και κόκαλα, αίμα, ιδρώτα και δάκρυα, επιθυμίες και οράματα.

Κυλιούμαι μια στιγμή στον αγέρα, πνέω, χτυπάει η καρδιά μου, ο νους μου φέγγει, και ξαφνικά η γης ανοίγει και χάνουμαι.

Μέσα στο εφήμερο ραχοκόκαλό μου δυο αιώνια ρέματα ανεβοκατεβαίνουν. Μέσα στα σωθικά μου ένας άντρας και μια γυναίκα αγκαλιάζονται. Αγαπιούνται και μισούνται, παλεύουν.

Ο άντρας πλανταμένος φωνάζει: "Είμαι η σαγίτα που θέλει να σκίσει το στημόνι, να τιναχτεί όξω από τον αργαλειό της ανάγκης.

"Να ξεπεράσω το νόμο, να συντρίψω τα κορμιά, να νικήσω το θάνατο. Είμαι ο Σπόρος!"

Κι η άλλη βαθιά μαυλιστική φωνή, η γυναικίσια, αποκρίνεται γαληνεμένη και σίγουρη: "Κάθουμαι διπλοπόδι απάνω στο χώμα, αμολώ τις ρίζες μου βαθιά στα μνήματα· δέχουμαι το σπόρο ακίνητη και τον θρέφω. Είμαι όλη γάλα κι ανάγκη.

"Και λαχταρώ να γυρίσω πίσω, να κατεβώ στο ζώο, να κατεβώ πιο χαμηλά, στο δέντρο, μέσα στις ρίζες και στα χώματα, να μη σαλεύω.

"Κρατώ, σκλαβώνω την πνοή, δεν την αφήνω να πετάξει· μισώ τη φλόγα που ανεβαίνει. Είμαι η Μήτρα!"

Αφουκράζουμαι τις δυο φωνές τους· δικές μου είναι κι οι δυο και τις χαίρουμαι και καμιά δεν αρνιέμαι. Ένας χορός των πέντε αισθήσεων είναι η καρδιά μου. Ένας αντίχορος της απάρνησης των πέντε αισθήσεων είναι η καρδιά μου.

Αρίφνητες δυνάμες ορατές κι αόρατες αγάλλονται και με ακολουθούν, όταν με αγωνία, ενάντια στο παντοδύναμο ρέμα, ανηφορίζω.

Αρίφνητες δυνάμες ορατές κι αόρατες ανακουφίζονται και γαληνεύουν όταν, κατηφορίζοντας, γυρίζω πίσω στα χώματα.

Ρέει η καρδιά μου. Δε ζητώ την αρχή και το τέλος του κόσμου. Ακολουθώ το φοβερό ρυθμό του και πάω.

Αποχαιρέτα τα πάντα κάθε στιγμή. Στύλωνε τη ματιά σου αργά, παθητικά στο καθετί και λέγε: Ποτέ πια!

Αγνάντευε γύρα σου: Όλα τούτα τα κορμιά που κοιτάς θα σαπίσουν. Σωτηρία δεν υπάρχει.

Κοίταξε: Ζούνε, δουλεύουν, αγαπούν, ελπίζουν. Κοίταξε πάλι: Τίποτα δεν υπάρχει!

Ανεβαίνουν από τα χώματα οι γενεές των ανθρώπων και ξαναπέφτουν πάλι στα χώματα.

Σωριάζεται, πληθαίνει, ανεβαίνει ως τον ουρανό η αρετή κι η προσπάθεια του ανθρώπου.

Που πάμε; Μη ρωτάς! Ανεβαίνε, κατέβαινε. Δεν υπάρχει αρχή, δεν υπάρχει τέλος. Υπάρχει η τωρινή τούτη στιγμή, γιομάτη πίκρα, γιομάτη γλύκα, και τη χαίρουμαι όλη.

Καλή είναι η ζωή, καλός ο θάνατος, η Γης στρογγυλή και στερεή, σα στήθος γυναικός στις πολυκάτεχες παλάμες μου.

Δίνουμαι σε όλα. Αγαπώ, πονώ, αγωνίζομαι. Ο κόσμος μου φαντάζει πλατύτερος από το νου, η καρδιά μου ένα μυστήριο σκοτεινό και παντοδύναμο.

Αν μπορείς, Ψυχή, ανασηκώσου απάνω από τα πολύβουα κύματα και πιάσε μ' ένα κλωθογύρισμα του ματιού σου όλη τη θάλασσα. Κράτα καλά τα φρένα σου να μη σαλέψουν. Κι ολομεμιάς βυθίσου πάλι στο πέλαγο και ξακλούθα τον αγώνα.

Ένα καράβι είναι το σώμα μας και πλέει απάνω σε βαθιογάλαζα νερά. Ποιος είναι ο σκοπός μας; Να ναυαγήσουμε!

Γιατί ο Ατλαντικός είναι καταρράχτης, η Νέα Γης υπάρχει μονάχα στην καρδιά του ανθρώπου, και ξαφνικά, σε στρόβιλο βουβό, θα βουλιάξεις στον καταρράχτη του θανάτου και συ κι όλη η γαλέρα του κόσμου.

Χρέος σου, ήσυχα, χωρίς ελπίδα, με γενναιότητα, να βάνεις πλώρα κατά την άβυσσο. Και να λες: Τίποτα δεν υπάρχει!

Τίποτα δεν υπάρχει! Μήτε ζωή, μήτε θάνατος. Κοιτάζω την ύλη και το νου σα δυο ανύπαρχτα ερωτικά φαντάσματα να κυνηγιούνται, να σμίγουν, να γεννούν και ν' αφανίζονται, και λέω: "Αυτό θέλω!"

Ξέρω τώρα· δεν ελπίζω τίποτα, δε φοβούμαι τίποτα, λυτρώθηκα από το νου κι από την καρδιά, ανέβηκα πιο πάνω, είμαι λεύτερος. Αυτό θέλω. Δε θέλω τίποτα άλλο. Ζητούσα ελευτερία.

Η ΠΟΡΕΙΑ

Μα ξάφνου μια σπαραχτικά κραυγή μέσα μου: "Βοήθεια!" Ποιος φώναξε;

Μάζωξε τη δύναμη σου κι αφουκράσου· όλη η καρδιά του άνθρωπου είναι μια κραυγή. Ακούμπησε απάνω στο στήθος σου να την ακούσεις· κάποιος μέσα σου αγωνίζεται και φωνάζει.

Χρέος σου, σε πάσα στιγμή, μέρα και νύχτα, σε χαρά και σε θλίψη, μέσα από την καθημερινή ανάγκη, να ξεχωρίσεις την Κραυγή τούτη, να την ξεχωρίσεις ορμητικά ή συκρατημένα, όπως βολεί στη φύση σου, γελώντας ή κλαίγοντας, ενεργώντας ή στοχαζόμενος, και να μάχεσαι να νιώσεις ποιος είναι αυτός που κιντουνεύει και

φωνάζει· και πώς μπορούμε εμείς να στρατευτούμε, όλοι μαζί, και να τόνε
λευτερώσουμε.

Μέσα στην πιο μεγάλη χαρά μας ένας μέσα μας φωνάζει: "Πονώ! Θέλω να ξεφύγω
από τη χαρά σου! Πλαντώ!"

Μέσα στην πιο μεγάλη απελπισία μας ένας μέσα μας φωνάζει: "Δεν απελπίζομαι!
Παλεύω! Γαντζώνομαι απάνω από την κεφαλή σου, ξεθηκαρώνω από το σώμα σου,
ξεθηκαρώνω από τη γη, δε χωρώ σε μυαλά, σε ονόματα, σε πράξεις!"

Μέσα από την πιο πλατιά αρετή μας ένας ανασηκώνεται, απελπισμένος, και φωνάζει:
"Στενή είναι η αρετή, δεν μπορώ ν' αναπνέσω· μικρός, στενός είναι ο Παράδεισος, δε
με χωράει· σαν άνθρωπος μου φαίνεται ο Θεός σας, δεν τον θέλω!"

Ακούω την άγρια κραυγή κι ανατινάζομαι. Μέσα μου, η αγωνία που ανηφορίζει
συντάζεται, για πρώτη φορά, σε ακέραιη ανθρώπινη φωνή, στρέφεται κατά πρόσωπο
και με φωνάζει καθαρά, με τ' όνομα μου, με τ' όνομα του γονιού μου και της ράτσας
μου!

Είναι η μεγάλη κρίσιμη στιγμή. Είναι το σύνθημα της Πορείας. Αν δεν ακούσεις την
Κραυγή τούτη να σκίζει τα σωθικά σου, μην ξεκινήσεις!

Ξακλούθα με υπομονή, με υποταγή την ιερή θητεία σου στον πρώτο, στο δεύτερο,
στον τρίτο βαθμό της προετοιμασίας.

Κι αφουκράζου: Στον ύπνο, στον έρωτα, στη δημιουργία, σε μιαν αφιλόκερδή σου
περήφανη πράξη ή μέσα σε βαθιά απελπισμένη σιωπή, ξάφνου μπορεί ν' ακούσεις
την Κραυγή και να κινήσεις.

Ως τώρα έρεε η καρδιά μου, ανέβαινε, κατέβαινε με το Σύμπαντο. Μα ως άκουσα την
Κραυγή, το σπλάγχο μου και το Σύμπαντο χωρίστηκαν σε δυο στρατόπεδα.

Κάποιος μέσα μου κιντυνεύει, σήκωσε τα χέρια του και μου φωνάζει: "Σώσε με!"
Κάποιος μέσα μου ανεβαίνει, παραπατάει και φωνάζει: "Βοήθεια!"

Ποια στράτα από τις δυο αιώνιες να διαλέξω; Ξαφνικά νογώ, από την απόφαση μου
τούτη κρέμεται όλη μου η ζωή· κρέμεται όλη η ζωή του Σύμπαντου.

Από τις δυο στράτες, διαλέγω τον ανήφορο. Γιατί; Χωρίς νοητά επιχειρήματα, χωρίς
καμιά βεβαιότητα· κατέχω πόσο ανήμπορος στην κρίσιμη τούτη στιγμή είναι ο νους
κι όλες οι μικρές βεβαιότητες του ανθρώπου.

Διαλέγω τον ανήφορο, γιατί κατά κει με σπρώχνει η καρδιά μου. "Απάνω! Απάνω!
Απάνω!" φωνάζει η καρδιά μου, και την ακολουθώ μ' εμπιστοσύνη.

Νιώθω, αυτό ζητάει από μένα η τρομερή αρχέγονη Κραυγή. Πηδώ στο πλευρό της!
Ταυτίζω τη μοίρα μου μαζί της.

Κάποιος μέσα μου αγωνίζεται ν' ανασηκώσει ένα βάρος, ν' αναμερίσει τη σάρκα και
το νου, νικώντας τη συνήθεια, την τεμπελιά και την ανάγκη.

Δεν ξέρω από που έρχεται και που πάει. Μέσα στο εφήμερο στήθος μου αδράχνω την πορεία του, αφουκράζουμε το αγκομαχητό του, ανατριχιάζω αγγίζοντας τον.

Ποιος είναι; Στήνω το αυτί, θέτω σημάδια, οσμίζουμε τον αγέρα. Ανηφορίζω, ψάχνοντας προς τ' απάνω, αγκομαχώντας. Αρχίζει η φοβερή, η μυστική Πορεία.

Α' ΣΚΑΛΟΠΑΤΙ: ΕΓΩ

Δεν είμαι καλός, δεν είμαι αγνός, δεν είμαι ήσυχος! Αβάσταχτη είναι η ευτυχία κι η δυστυχία μου, είμαι γιομάτος άναρθρες φωνές και σκοτάδι· κυλιούμαι όλο δάκρυα κι αίματα μέσα στη ζεστή τούτη φάτνη της σάρκας μου.

Φοβούμαι να μιλήσω. Στολίζουμε με ψεύτικα φτερά, φωνάζω, τραγουδώ, κλαίω, για να συμπνίγω την ανήλεη κραυγή της καρδιάς μου.

Δεν είμαι το φως, είμαι η νύχτα· μα μια φλόγα λοχίζει ανάμεσα στα σωθικά μου και με τρώει. Είμαι η νύχτα που την τρώει το φως.

Με κίντυνο, βαρυγκομώντας, τρεκλίζοντας μέσα στο σκοτάδι, πασκίζω να τιναχτώ από τον ύπνο, να σταθώ λίγη ώρα, όσο μπορώ, ορθιος.

Μια μικρή ανυπότακτη πνοή μάχεται μέσα μου απελπισμένα να νικήσει την ευτυχία, την κούραση και το θάνατο.

Γυμνάζω σαν άλογο πολεμικό το σώμα μου, το συντηρώ λιτό, γερό, πρόθυμο. Το σκληραγωγώ και το σπλαχνίζομαι. Άλλο άλογο δεν έχω.

Συντηρώ το μυαλό μου ακοίμητο, λαγαρό, ανήλεο. Το αμολώ να παλεύει ακατάλυτα και να κατατρώει, φως αυτό, το σκοτάδι της σάρκας. Άλλο αργαστήρι να κάνω το σκοτάδι φως δεν έχω.

Συντηρώ την καρδιά μου φλεγόμενη, γενναία, ανήσυχη. Νιώθω στην καρδιά μου όλες τις ταραχές και τις αντινομίες, τις χαρές και τις πίκρες της ζωής. Μα αγωνίζομαι να τις υποτάξω σ' ένα ρυθμό ανώτερο από το νου, σκληρότερο από την καρδιά μου. Στο ρυθμό του Σύμπαντος που ανηφορίζει.

Η Κραυγή κηρύχνει μέσα μου επιστράτευση. Φωνάζει: "Εγώ, η Κραυγή, είμαι ο Κύριος ο Θεός σου! Δεν είμαι καταφύγι. Δεν είμαι σπίτι κι ελπίδα. Δεν είμαι Πατέρας, δεν είμαι Γιος, δεν είμαι Πνέμα. Είμαι ο Στρατηγός σου!"

"Δέν είσαι δούλος μου μήτε παιχνίδι στις απαλάμες μου. Δεν είσαι φίλος μου, δεν είσαι παιδί μου. Είσαι ο σύντροφος μου στη μάχη.

"Κράτα γενναία τα στενά που σου μπιστευτήκα· μην τα προδώσεις! Χρέος έχεις και μπορείς στο δικό σου τον τομέα να γίνεις ήρωας.

"Αγάπα τον κίντυνο. Τι είναι το πιο δύσκολο; Αυτό θέλω! Ποιο δρόμο να πάρεις; Τον πιο κακοτράχαλον ανήφορο. Αυτόν παίρνω κι εγώ· ακλούθα μου!"

"Να μάθεις να υπακούς. Μονάχα όποιος υπακούει σε ανώτερο του ρυθμό είναι λεύτερος.

"Να μάθεις να προστάζεις. Μονάχα όποιος μπορεί να προστάζει είναι αντιπρόσωπος μου απάνω στη γης ετούτη.

"Ν' αγαπάς την ευθύνη. Να λες: Εγώ, εγώ μονάχος μου έχω χρέος να σώσω τη γης. Αν δε σωθεί, εγώ φταίω.

"Ν' αγαπάς τον καθένα ανάλογα με τη συνεισφορά του στον αγώνα. Μη ζητάς φίλους· να ζητάς συντρόφους!

"Να 'σαι ανήσυχος, αφχαρίστητος, απροσάρμοστος πάντα. Όταν μια συνήθεια καταντήσει βολική, να τη συντρίβεις. Η μεγαλύτερη αμαρτία είναι η ευχαρίστηση.

"Που πάμε; Θα νικήσουμε ποτέ; Προς τι όλη τούτη η μάχη; Σώπα! Οι πολεμιστές ποτέ δε ρωτούνε!"

Σκύβω κι αφουκράζουμαι την πολεμική τούτη Κραυγή στα σωθικά μου. Αρχίζω και μαντεύω το πρόσωπο του Αρχηγού, ξεκαθαρίζω τη φωνή του, δέχουμαι με χαρά και με τρόμο τις σκληρές εντολές του.

Ναι, ναι, δεν είμαι τίποτα. Ένας αχνός φωσφορισμός απάνω στην ογρή πεδιάδα, ένα άθλιο σκουλήκι που σούρνεται κι αγαπάει, φωνάζει και μιλάει για φτερούγες, μια ώρα, δυο ώρες, κι ύστερα το στόμα του φράζει με χώματα. Αλλη απόκριση οι σκοτεινές δυνάμες δε δίνουν.

Μα μέσα μου, μια Κραυγή ανώτερη μου φωνάζει αθάνατη. Τι, θέλοντας και μη, είμαι κι εγώ, σίγουρα, ένα κομμάτι από τ' ορατό κι αόρατο Σύμπαντο. Είμαστε ένα. Οι δυνάμες που δουλεύουν εντός μου, οι δυνάμες που με σπρώχνουν και ζω, οι δυνάμες που με σπρώχνουν και πεθαίνω είναι, σίγουρα, και δικές του δυνάμες.

Δεν είμαι ένα μετέωρο αρίζωτο στον κόσμο. Είμαι χώμα από το χώμα του και πνοή από την πνοή του.

Δε φοβούμαι μοναχός, δεν ελπίζω μοναχός, δε φωνάζω μοναχός μου. Μια παράταξη μεγάλη, μια φόρα του Σύμπαντου φοβάται, ελπίζει, φωνάζει μαζί μου.

Είμαι ένα πρόχειρο γιοφύρι, και Κάποιος αποπάνω μου περνάει και γκρεμίζουμαι ξοπίσω του. Ένας Αγωνιστής με διαπερνάει, τρώει τη σάρκα μου και το μυαλό μου, ν' ανοίξει δρόμο, να γλιτώσει από μένα. Όχι εγώ, Αυτός φωνάζει!

Β' Η ΡΑΤΣΑ

Η Κραυγή δεν είναι δική σου. Δε μιλάς εσύ, μιλούν αρίφνητοι πρόγονοι με το στόμα σου. Δεν πεθυμάς εσύ· πεθυμούν αρίφνητες γενεές απόγονοι με την καρδιά σου.

Οι νεκροί σου δεν κείτουνται στο χώμα. Γένηκαν πουλιά, δέντρα, αγέρας. Κάθεσαι στον ίσκιο τους, θρέφεται με τη σάρκα τους, αναπνές το χνότο τους. Γένηκαν Ιδέες και πάθη, κι ορίζουν τη βουλή σου και την πράξη.

Οι μελλούμενες γενεές δε σαλεύουν μέσα στον αβέβαιο καιρό, μακριά από σένα. Ζουν, ενεργούν και θέλουν μέσα στα νεφρά και στην καρδιά σου.

Το πρώτο σου χρέος πλαταίνοντας το εγώ σου είναι, στην αστραπόχρονη τούτη στιγμή που περπατάς στη γη, να μπορέσεις να ζήσεις την απέραντη πορεία, την ορατή και την αόρατη, του εαυτού σου.

Δεν είσαι ένας· είσαι ένα σώμα στρατού. Μια στιγμή κάτω από τον ήλιο φωτίζεται ένα από τα πρόσωπα σου. Κι ευτύς σβήνει κι ανάβει άλλο, νεώτερο σου, ξοπίσω σου.

Η ράτσα σου είναι το μεγάλο σώμα, το περασμένο, το τωρινό και το μελλούμενο. Εσύ είσαι μια λιγόστιγμη έκφραση, αυτή είναι το πρόσωπο. Εσύ είσαι ο ίσκιος, αυτή το κρέας.

Δεν είσαι λεύτερος. Αόρατα μυριάδες χέρια κρατούν τα χέρια σου και τα σαλεύουν. Όταν θυμώνεις, ένας προπάππος αφρίζει στο στόμα σου· όταν αγαπάς, ένας πρόγονος σπηλιώτης μουγκαλιέται όταν κοιμάσαι, ανοίγουν οι τάφοι μέσα στη μνήμη και γιομώνει βουρκόλακες η κεφαλή σου.

Ένας λάκκος αίμα είναι η κεφαλή σου, και μαζώνονται κοπάδια κοπάδια οι γίσκιοι των πεθαμένων και σε πίνουν να ζωντανέψουν.

"Μην πεθάνεις, για να μην πεθάνουμε!" φωνάζουν μέσα σου οι νεκροί. "Δεν προφτάσαμε να χαρούμε τις γυναίκες που πεθυμήσαμε· πρόφτασε εσύ, κοιμήσου μαζί τους! Δεν προφτάσαμε να κάμουμε έργα τις Ιδέες μας· κάμε τις έργα εσύ! Δεν προφτάσαμε να συλλάβουμε και να στερεώσουμε το πρόσωπο της ελπίδας μας· στερέωσε το εσύ!

"Τέλεψε το έργο μας! Τέλεψε το έργο μας! Μέρα νύχτα μπαινοβγαίνουμε στο κορμί σου και φωνάζουμε. Όχι, δε φύγαμε, δεν ξεκορμίσαμε από σένα, δεν κατεβήκαμε στη γη. Μέσα από τα σωθικά σου ξακλουθουμε τον αγώνα. Λύτρωσε μας!"

Δε φτάνει ν' ακούς μέσα σου τη βουή των προγόνων. Δε φτάνει να τους νιώθεις να παλεύουν μπροστά από το κατώφλι του νου σου. Όλοι χύνονται να πιαστούν από το ζεστό μυαλό σου, ν' ανέβουν πάλι στο φως της μέρας.

Μα εσύ να ξεδιαλέγεις. Ποιος πρόγονος να γκρεμιστεί πίσω στα τάρταρα του αίματου σου και ποιος ν' ανηφορίσει πάλι στο φως και στο χώμα.

Μην τους λυπάσαι! Κάθου άγρυπνος στην καταβόθρα της καρδιάς σου και ξεδιάλεγε. Τούτος ο ίσκιος, να λες, είναι ταπεινός, σκοτεινός, σα ζώο· να φύγει! Τούτος είναι σιωπηλός και φλεγόμενος, πιο ζωντανός από μένα· ως πει το αίμα μου όλο!

Φώτισε το σκοτεινό αίμα των προγόνων, σύνταξε τις κραυγές τους σε λόγο, καθάρισε τη βούληση τους, πλάτυνε το στενό τους ανήλεο μέτωπο· αυτό είναι το δεύτερο σου χρέος.

Γιατί δεν είσαι μονάχα σκλάβος. Ευτύς ως γεννήθηκες, μια νέα πιθανότητα γεννήθηκε μαζί σου, ένας λεύτερος σκιρτημός τρικυμίζει τη μεγάλη ζοφερή καρδιά του σογιού σου.

Φέρνεις, θες δε θες, ένα νέο ρυθμό. Μια νέα επιθυμία, μια νέα Ιδέα, μια θλίψη καινούρια. Θες δε θες, πλουτίζεις το πατρικό σου το σώμα.

Κατά που θα κινήσεις; Πώς θ' αντικρίσεις τη ζωή και το θάνατο, την αρετή και το φόβο; Όλη η γενεά καταφεύγει στο στήθος σου και ρωτάει και προσδοκάει με αγωνία.

Έχεις ευθύνη. Δεν κυβερνάς πια μονάχα τη μικρή ασήμαντη ύπαρξη σου. Είσαι μια ζαριά όπου για μια στιγμή παίζεται η μοίρα του σογιού σου.

Κάθε σου πράξη αντιχτυπάει σε χιλιάδες μοίρες. Όπως περπατάς, ανοίγεις, δημιουργός την κοίτη όπου θα μπει και θα οδέψει ο ποταμός των απόγονων.

Όταν φοβάσαι, ο φόβος διακλαδώνεται σε αναρίθμητες γενεές και εξευτελίζει αναρίθμητες ψυχές μπροστά και πίσω σου. Όταν υψώνεσαι σε μια γενναία πράξη, η ράτσα σου αλάκερη υψώνεται και αντρείβει.

"Δεν είμαι ένας! Δεν είμαι ένας!" Τ όραμα τούτο κάθε στιγμή να σε καίει.

Δεν είσαι ένα άθλιο λιγόστιγμο κορμί· πίσω από την πήλινη ρεούμενη μάσκα σου ένα πρόσωπο χιλιοχρονίτικο ενεδρεύει. Τα πάθη σου κι οι Ιδέες σου είναι πιο παλιά από την καρδιά κι από το μυαλό σου.

Το σώμα σου το αόρατο είναι οι πεθαμένοι πρόγονοι κι οι απόγονοι οι αγέννητοι. Το σώμα σου τ' ορατό είναι οι άντρες, οι γυναίκες και τα παιδιά που ζουν της εδικής σου ράτσας.

Μονάχα εκείνος λυτρώθηκε από την κόλαση του εγώ του που νιώθει να πεινάει όταν ένα παιδί της ράτσας του δεν έχει να φάει, και να σκιρτάει πασίχαρος όταν ένας άντρας και μια γυναίκα του σογιού του φιλιούνται.

Όλα τούτα είναι μέλη του μεγάλου ορατού κορμιού σου. Πονάς και χαίρεσαι σκορπισμένως ως τα πέρατα της Γης μέσα σε χιλιάδες ομοαίματα κορμιά.

Όπως μάχεσαι για το μικρό σου το σώμα, πολέμα και για το μεγάλο. Πολέμα όλα τούτα τα κορμιά σου να γίνουμε δυνατά, λιτά, πρόθυμα. Να φωτιστεί ο νους τους, να χτυπάει η καρδιά τους φλεγόμενη, γενναία, ανήσυχη.

Πως μπορείς να 'σαι δυνατός, φωτεινός, γενναίος, αν οι αρετές τούτες δεν τρικυμίζουν αλάκερο το μεγάλο σου το σώμα; Πως μπορείς να σωθείς, αν δε σωθεί αλάκερο σου το αίμα; Ένας από τη ράτσα σου να χαθεί, σε συντραβάει στο χαμό του. Ένα μέλος του κορμιού και του νου σου σαπίζει.

Να ζεις βαθιά, όχι σαν Ιδέα, παρά ως σάρκα κι αίμα, την ταυτότητα τούτη.

Είσαι ένα φύλλο στο μέγα δέντρο της ράτσας. Να νιώθεις το χόμα ν' ανεβαίνει από τις σκοτεινές ρίζες και ν' απλοκαμιέται στα κλαριά και στα φύλλα.

Ποιος είναι ο σκοπός σου; Να μάχεσαι να πιαστείς στέρεα από το κλαρί, κι είτε σα φύλλο είτε σαν άνθος είτε σαν καρπός να σαλεύει μέσα σου, ν' ανανεώνεται και ν' αναπνέει αλάκερο το δέντρο.

Το πρώτο σου χρέος, εχτελώντας τη θητεία σου στη ράτσα, είναι να νιώσεις μέσα σου όλους τους πρόγονους. Το δεύτερο, να φωτίσεις την ορμή τους και να συνεχίσεις το έργο τους. Το τρίτο σου χρέος, να παραδώσεις στο γιο τη μεγάλη εντολή να σε ξεπεράσει.

Αγωνία μέσα σου. Κάποιος παλεύει να φύγει, να ξεσκιστεί από τη σάρκα σου, να γλιτώσει από σένα. Ένας σπόρος στα νεφρά σου, ένας σπόρος στο μυαλό σου δε θέλει πια να 'ναι μαζί σου, δε χωράει πια στο σπλάγχο σου, μάχεται για ελευτερία.

"Πατέρα, δε χωρώ στην καρδιά σου, θέλω να τη συντρίψω, να περάσω Πατέρα, μισώ το σώμα σου, ντρέπουμε που είμαι κολλημένος μαζί σου, θα φύγω!"

"Κατάντησες άλογο οκνό, τα πόδια σου πια δεν μπορούν ν' ακλουθούν το ρυθμό της καρδιάς μου. Βιάζομαι. Θα πεζέψω, θα καβαλήσω άλλο κορμί και θα σε αφήσω στο δρόμο!"

Και συ, ο πατέρας, χαίρεσαι γρικώντας την καταφρονετική φωνή του παιδιού σου. "Όλα, όλα για το γιο μου!" φωνάζεις. "Εγώ δεν είμαι τίποτα. Εγώ είμαι ο πίθηκος, αυτός ο άνθρωπος. Εγώ είμαι ο άνθρωπος, αυτός ο γιος του ανθρώπου!"

Μια δύναμη μέσα σου, ανώτερη σου, διαπερνάει συντρίβοντας το κορμί σου και το νου σου και φωνάζει: "Παίξε το τωρινό και το σίγουρο, παίξε το για το μελλούμενο κι αβέβαιο!"

"Μην κρατάς τίποτα για υστερνή. Μου αρέσει ο κίντυνος. Μπορεί να χαθούμε, μπορεί να σωθούμε. Μη ρωτάς! Απίθωνε κάθε στιγμή στα χέρια του κίντυνου τον κόσμο όλο! Εγώ, ο σπόρος του αγέννητου, τρώγω τα σωθικά της ράτσας σου και φωνάζω!"

Γ' Η ΑΝΘΡΩΠΟΤΗΤΑ

Δε μιλάς εσύ. Μήτε είναι η ράτσα μονάχα μέσα σου που φωνάζει· μέσα σου οι αρίφνητες γενεές των ανθρώπων· άσπροι, κίτρινοι, μαύροι· χιμούν και φωνάζουν.

Λευτερώσου κι από τη ράτσα· πολέμα να ζήσεις όλο τον αγωνιζόμενον άνθρωπο. Κοίτα τον πώς ξεμασκάλισε από τα ζώα, πώς μάχεται να σταθεί όρθιος, να ρυθμίσει τίς αναρθρες κραυγές, να συντηρήσει τη φλόγα ανάμεσα στις πυροστιές, να συντηρήσει το νου ανάμεσα στα κόκαλα της κεφαλής του.

Έλεος να σε κυριέψει για το πλάσμα τούτο που ξεκόρμισε ένα πρωί από τους πίθηκους, γυμνό, ανυπεράσπιστο, χωρίς κέρατα και δόντια, μονάχα με μια σπιθα φωτιά στο μαλακό του το καύκαλο.

Δεν ξέρει από που έρχεται και κατά που πάει. Μα θέλει, αγαπώντας, δουλεύοντας, σκοτώνοντας, να κυριέψει τη γης.

Κοίταξε τους ανθρώπους, λυπήσου τους. Κοίταξε τον εαυτό σου ανάμεσα στους ανθρώπους, λυπήσου τον. Μέσα στο θαμπό σούρουπο της ζωής αγγίζουμε ο ένας τον άλλον, ψαχνόμαστε, ρωτούμε, αφουκράζομαστε· φωνάζουμε βοήθεια!

Τρέχουμε. Ξέρουμε πώς τρέχουμε να πεθάνουμε, μα δεν μπορούμε να σταματήσουμε. Τρέχουμε.

Μια λαμπάδα κρατούμε και τρέχουμε. Το πρόσωπο μας, μια στιγμή, φωτίζεται· μα βιαστικά παραδίνουμε τη λαμπάδα στο γιο μας κι εσύτς σβήνουμε, κατεβαίνουμε στον Αδη.

Η μάνα κοιτάει μπροστά, κατά την κόρη· η κόρη κοιτάει κι αυτή μπροστά, πέρα από του αντρός της το κορμί, κατά το γιο 'να πώς πορεύεται στη γης ετούτη ο Αόρατος.

Όλοι, χωρίς έλεος, κοιτάζουμε καταμπροστά, σπρωγμένοι από τεράστιες πίσω μας αλάθευτες σκοτεινές δυνάμεις.

Σηκώσου απάνω από το πρόσκαιρο μετερίζι του κορμιού σου, κοίταξε πίσω τους αιώνες. Τι βλέπεις; Ζώα γιομάτα τρίχες κι αίματα ανεβαίνουν από τη λάσπη ανταρεμένα. Ζώα γιομάτα τρίχες κι αίματα κατεβαίνουν από τα κορφοβούνια ανταρεμένα.

Σμίγουν μουγκρίζοντας οι δυό στρατοί σαν άντρας με γυναίκα και γίνονται ένας βώλος αίμα, μυαλό και λάσπη.

Κοίταξε· οι λαοί ανεβαίνουν σα χλόη από τα χώματα και πέφτουν πάλι στα χώματα, λίπασμα γονερό για τις μελλούμενες σπορές. Κι η γης παχαίνει από τη στάχτη, από τα αίματα κι από τα μυαλά των ανθρώπων.

Αρίφνητοι χάνονται μεσοστρατίς, γεννιούνται και πεθαίνουν στείροι. Καταβόθρες ξαφνικά ανοίγουνται μες στο σκοτάδι, γκρεμίζονται λαοί, προστάγματα δίχως συνοχή γρικιούνται μέσα στην ακατάστατη βουή, και το ανθρώπινο κοπάδι ταράζεται και σκορπίζει.

Ξαφνικά μαντεύουμε κάτωθε και γύρα μας και μέσα στην άβυσσο της καρδιάς μας τις τυφλές, αχόρταγες, χωρίς καρδιά, χωρίς μυαλό δυνάμεις.

Σ' ένα πέλαγο τρικυμισμένο αρμενίζουμε, το νιώθουμε σε μιαν κίτρινη αστραπή, σ' ένα τσόφλι μπιστευτήκαμε τα πλούτη μας, τα παιδιά και τους θεούς μας.

Κύματα σκοτεινά, πηχτά, όλο αίματα οι αιώνες ανεβοκατεβαίνουν. Η κάθε στιγμή είναι μια άβυσσο που ανοίγει.

Αγνάντευε το σκοτεινό πέλαγο χωρίς να τρεκλίζεις, κοίταζε κατάματα την άβυσσο, κάθε στιγμή, χωρίς φαντασία, αναίδεια και φόβο. Χωρίς φαντασία, αναίδεια και φόβο. Μα δε φτάνει· κάμε ένα βήμα ακόμα· πολέμησε να δώσεις νόημα στ' ασυνάρτητα παλέματα του ανθρώπου.

Γύμναζε την καρδιά σου να κυβερνάει όσο μπορεί πιο απλόχωρη παλαιίστρα.
Ανακύκλωνε σ' έναν αιώνα, υστέρα σε δυο αιώνες, υστέρα σε τρεις, σε δέκα, σε
όσους αιώνες αντέχεις, την πορεία του ανθρώπου. Γύμναζε το μάτι σου να θεάται να
κινούνται λαοί σε μεγάλα χρονικά διαστήματα.

Βυθίζου στ' όραμα τούτο με υπομονή, με αγάπη κι υψηλή αφιλοκέρδεια· ωστόσο
αγάλια εντός σου ο κόσμος ν' ανασάνει: να φωτιστούν οι αγωνιζόμενοι, να σμίξουν
στην καρδιά σου και ν' αναγνωριστούν αδερφοί.

Η καρδιά σμίγει ό,τι ο νους χωρίζει, ξεπερνάει την παλαιίστρα της ανάγκης και
μετουσιώνει το πάλεμα σε αγάπη.

Ακροπόδιζε στον αχόρταγο γκρεμό και πολέμα να συντάξεις τ' όραμα. Ανασήκωσε
την πολύχρωμη καταπαχτή του μυστήριου· τ' άστρα, τις θάλασσες, τους ανθρώπους,
τις Ιδέες· δώσε μορφή και νόημα στην άμορφη, άμυαλη απεραντοσύνη.

Περιμάζωξε στην καρδιά σου όλες τις τρομάρες, ανασύνθεσε όλες τις λεπτομέρειες.
Ένας κύκλος είναι η λύτρωση· κλείσε τον!

Τι θα πει ευτυχία; Να ζει όλες τις δυστυχίες. Τι θα πει φως; Να κοιτάς με αθόλωτο
μάτι όλα τα σκοτάδια.

Είμαστε ένα γράμμα ταπεινό, μια συλλαβή, μια λέξη από τη γιγάντια Οδύσσεια.
Είμαστε βυθισμένοι σ' ένα γιγάντιο τραγούδι και λάμπουμε όπως λάμπουν τα ταπεινά
χοχλάδια όσο είναι βυθισμένα στη θάλασσα.

Ποιο είναι το χρέος μας; Ν' ανασηκώσουμε το κεφάλι από το κείμενο, μια στιγμή,
όσο αντέχουν τα σπλάχνα μας, και ν' αναπνέψουμε το υπερπόντιο τραγούδι.

Να σμίξουμε τις περιπέτειες, να δώσουμε νόημα στο ταξίδι, να παλεύουμε ακατάλυτα
με τους ανθρώπους, με τους θεούς και με τα ζώα, κι αργά, υπομονετικά, να
μολώνουμε μέσα στα φρένα μας, μελούδι από το μελούδι μας, την Ιθάκη.

Σαν ένα νησί, αργά, με φοβερόν αγώνα, υψώνεται μέσα από τον ωκεανό του
ανύπαρχτου το έργο του ανθρώπου.

Μέσα στο μερόνυχτα στερεούμενο τούτο αλώνι οι γενεές δουλεύουν, αγαπούν,
ελπίζουν, αφανίζονται. Νέες γενεές πατούν τα κουφάρια των πατέρων, συνεχίζουν
το έργο απάνω στην άβυσσο και μάχονται να μερώσουν το τρομερό μυστήριο· πώς;
καλλιεργώντας ένα χωράφι, φιλώντας μια γυναίκα, μελετώντας μιαν πέτρα" ένα ζώο,
μιαν Ιδέα.

Έρχονται σεισμοί, το νησί σαλεύει, μια γωνιά γκρεμίζεται, μια άλλη ανεβαίνει από τ'
ανήλιαγα κύματα.

Ένας αργάτης πελαγίσιος είναι ο νους, κι είναι η δουλειά του να μολώνει το χάος.

Απ' όλες τούτες τις γενεές, άπ' όλες τις δυστυχίες και τις χαρές, από τους έρωτες, από
τους πολέμους, από τις Ιδέες, αναδίνεται μια φωνή αγνή και γαλήνια· αγνή και

γαλήνια, γιατί περιέχει όλες τις αμαρτίες και τις ανησυχίες του αγωνιζόμενου ανθρώπου και τις ξεπερνάει κι ανεβαίνει.

Μέσα απ' όλο τούτο το ανθρώπινο υλικό ένας ανηφορίζει με τα χέρια, με τα πόδια, πνιμένος στα δάκρυα και στα αίματα, κι αγωνίζεται να σωθεί. Να σωθεί από ποιόν; Από το κορμί που τον περικλείνει, από το λαό που τον αναβαστάει, από τη σάρκα, από την καρδιά κι από τα φρένα του ανθρώπου.

- Κύριε, ποιος είσαι; Σάν Κένταυρος υψώνεσαι μπροστά μου, με τα χέρια στον ουρανό τανυσμένα, με τα πόδια καρφωμένα στη λάσπη.

- Είμαι Εκείνος που αιώνια ανεβαίνει!

- Γιατί ανεβαίνεις; Ξενεφρίζεσαι, αγωνιάς, μάχεσαι να ξεθηκαρώσεις από το ζώο. Από το ζώο κι από τον άνθρωπο. Μη με αφήνεις!

- Μάχουμαι, ανεβαίνω, για να μην πνιγώ. Απλώνω τα χέρια μου, πιάνουμαι απ' όλα τα ζεστά κορμιά, σηκώνω απάνω από το μυαλό το κεφάλι μου για ν' αναπνέσω· ολούθε πνίγουμε, πουθενά δε χωρώ!

- Κύριε, γιατί τρέμεις;

- Φοβούμαι! Ο σκοτεινός ανήφορος δεν έχει τελειωμό. Μια φλόγα είναι η κεφαλή μου κι αιώνια ξεκορμίζει· μα το πνέμα της νύχτας αιώνια φυσάει να με σβήσει. Ο αγώνας μου όλος πάσα στιγμή κιντνεύει. Ο αγώνας μου όλος σε κάθε κορμί κιντνεύει. Πατώ, παραπατώ μέσα στις σάρκες, σαν ένας νυχτωμένος στρατοκόπος, και φωνάζω: Βοήθεια!

Δ' Η ΓΗΣ

Δε φωνάζεις εσύ. Δε φωνάζει η ράτσα σου μέσα στο εφήμερο στήθος σου. Δε φωνάζουν μονάχα οι άσπρες, οι κίτρινες, οι μαύρες γενεές των ανθρώπων στην καρδιά σου. Η Γης αλάκερη, με τα νερά και τα δέντρα της, με τα ζώα, με τους ανθρώπους και τους θεούς της μέσα στο στήθος σου φωνάζει.

Ανασηκώνεται η Γης μέσα στα φρένα σου και θωράει για πρώτη φορά αλάκερο το σώμα της.

Ανατριχιάζει· είναι ένα ζώο που τρώει, γεννάει, σαλεύει, θυμάται. Πεινάει, τρώει τα παιδιά της -φυτά, ζώα, ανθρώπους, ιδέες- τ' αλέθει στα σκοτεινά σαγόνια της, τα ξαναπερνάει από το κορμί της και τα ξαναχύνει στο χώμα.

Θυμάται, αναμαυλάει τα πάθη της. Μέσα στην καρδιά μου το μνημονικό της ανοίγει, απλώνεται, κυριεύει τον καιρό.

Δεν είναι τούτη η καρδιά που πηδάει και χτυπάει μέσα στο αίμα. Είναι η Γης αλάκερη. Στρέφεται πίσω της και ξαναζεί το φοβερό ανηφόρισμά της στο χάος.

Θυμούμαι μιαν ατέλειωτη ερημιά από άναρχη φλεγόμενη ύλη. Καίγουμε! Περνώ τον άμετρο ανοργάνωτο καιρό, ολομόναχος, απελπισμένος, κραυγάζοντας στην έρημια.

Κι αργά η φλόγα καταλαγιάζει, η μήτρα της ύλης δροσερεύει, ζωντανεύει η πέτρα, και θρύβεται· κι ανεβαίνει τρέμοντας στον αγέρα ένα μικρό, πράσινο φύλλο. Πιάνεται από το χώμα, στερεώνεται, σηκώνει το κεφάλι του και τα χέρια, αρπάζει τον αγέρα, το νερό, το φως, αρμέγει το Σύμπαντο.

Αρμέγει το Σύμπαντο και θέλει να το περάσει από το λιγνό σαν την κλωστή κορμί του και να το κάμει ανθό, καρπό και σπόρο. Να το κάμει αθάνατο.

Ανατριχιάζει η θάλασσα, σκίζεται σε δυο, κι ανεβαίνει από το λασπερό βυθό της ένα λιμασμένο, ανήσυχο, αόμματο σκουλήκι.

Νικήθηκε το βάρος, ανασηκώθηκε η πλάκα του θανάτου, προβαίνουν γιομάτα έρωτα και πείνα οι στρατιές τα δέντρα και τα ζώα.

Κοιτώ τη Γης με το λασπωμένο μυαλό της κι ανατριχιάζω ξαναζώντας τον κίντυνο. Μπορούσα να βουλιάζω, να χαθώ μέσα στις ρίζες τούτες που πίνουν μ' ευδαιμονία τη λάσπη· μπορούσα να πλαντάζω μέσα στο χοντρό τούτο μυριοζάρωτο τομάρι· ή να σπαράζω αιώνια μέσα στο αιματερό σκοτεινό καύκαλο του παμπάλαιου πρόγονου.

Μα γλίτωσα. Πέρασα τα παχιόφλουδα φυτά, πέρασα τα ψάρια, τα πουλιά, τα θηριά, τους πιθήκους. Έκαμα τον άνθρωπο.

Έκαμα τον άνθρωπο, και τώρα μάχουμαι να τον ξεκάμω!

"Δε χωρώ! Δε χωρώ! Θέλω να ξεφύγω!" Η κραυγή τούτη αιώνια ρήμαζε και κάρπιζε τα σωθικά του κόσμου. Πηδούσε από σώμα σε σώμα, από γενεά σε γενεά, από είδος σε είδος, ολοένα πιο σαρκοβόρα και πιο δυνατή. Όλοι οι γονιοί φωνάζουν: "Θέλω να γεννήσω γιον ανώτερο μου!"

Στις φοβερές στιγμές που η Κραυγή περνάει από το κορμί μας, νιώθουμε μίαν προανθρώπινη δύναμη ανήλεη να μας σπρώχνει. Ένα χείμαρρο βουερό, λασπερό από πίσω μας, γιομάτο αίμα, δάκρυα, ιδρώτα, αλαλαγμούς χαράς, ηδονής και θανάτου.

Ένας άνεμος ερωτικός φυσάει απάνω στη Γης, ίλιγγος κυριεύει όλα τα ζωντανά και σμίγουν στη θάλασσα, στις σπηλιές, στον αγέρα, κάτω από το χώμα, μεταγγίζοντας από κορμί σε κορμί μια μεγάλη ακατανόητη αγγελία.

Και τώρα μονάχα εμείς, νογώντας πίσω μας την έφοδο, θαμπά αρχινούμε και μαντεύουμε γιατί πάλευαν, γεννούσαν και πέθαιναν τα ζώα, και πίσω τους τα φυτά, και πίσω όλη η ανοργάνωτη εφεδρεία.

Έλεος, ευγνωμοσύνη και σέβας μας κυριεύει για τους παλιούς μας συντρόφους στη μάχη. Δούλευαν, αγαπούσαν και πέθαιναν για ν' ανοίξουν το δρόμο να περάσουμε.

Όμοια κι εμείς, μέσα στην ίδια ηδονή, παράφορα κι αγωνία, δουλεύουμε για κάποιον Άλλον, που σε κάθε γενναία μας πράξη προχωράει κι ένα βήμα.

Όλος μας ο αγώνας θα 'χει πάλι ένα σκοπό ανώτερο μας, όπου θα χρησιμεύουν και θ' αγιάσουν οι μόχθοι μας, οι αθλιότητες και τα εγκλήματα.

Μια έφοδο είναι τούτη! Μια πνοή χιμάει, τρικυμίζει, καρποβολάει την ύλη, περνάει τα ζώα, δημιουργάει τον άνθρωπο, πιάνεται από πάνω του σαν όρνιο αρπαχτικό και στρηνιάζει.

Είναι η σειρά μας! Μας δουλεύει, κατεργάζεται εντός μας την ύλη και την κάνει πνέμα, πατάει το μυαλό μας, πηδάει καβάλα στο σπέρμα και μάχεται, κλοτσώντας πίσω το κορμί μας, να ξεφύγει.

Σα να 'ναι όλη η ζωή ετούτη τ' ορατό αιώνιο κυνήγι ενός αόρατου Γαμπρού, που κυνηγάει από κορμί σε κορμί την αιωνιότητα, την αδάμαστη Νύφη.

Κι εμείς, όλο το ψίκι της γαμήλιας πομπής, φυτά, ζώα, άνθρωποι, χιμούμε τρέμοντας προς τη μυστική παστάδα. Και καθένας κρατάει με δέος τα ιερά σύμβολα του γάμου· άλλος το Φαλλό, άλλος τη Μήτρα.

ΤΟ ΟΡΑΜΑ

Ακουσες την Κραυγή και κινήσες. Πέρασες από αγώνα σε αγώνα όλες τις πολεμικές θητείες του στρατευόμενου ανθρώπου.

Πολέμησες μέσα στο μικρό τσαντίρι του κορμιού σου, μάνα, στενή σου φάνταξε η παλαιίστρα, πνίγουςουν, και χύθηκες να ξεφύγεις.

Στρατοπέδεψες στη ράτσα σου, γιόμωσες χέρια και καρδιές, ανάστησες με το αίμα σου τους φοβερούς προγόνους και κίνησες μαζί με τους νεκρούς, τους ζωντανούς και τους αγέννητους να πολεμήσεις.

Και μονομιάς όλες οι ράτσες κίνησαν μαζί σου, το ιερό στράτευμα του ανθρώπου ανασυντάχτηκε ξοπίσω σου, όλη η γης βούισε σα στρατόπεδο.

Ανέβηκες, κι από ψηλή κορφή αλάκερο το σχέδιο της μάχης διακλαδώθηκε μέσα στους γύρους του μυαλού σου κι όλες οι αντιμαχόμενες εκστρατείες έσμιζαν στο μυστικό στρατόπεδο της καρδιάς σου.

Κι από πίσω συντάχτηκαν τα ζώα και τα φυτά, σα μεταγωγικά στα μαχόμενα μπροστά στρατεύματα του ανθρώπου.

Τώρα η Γης αλάκερη πιάστηκε απάνω σου, έγινε κορμί σου, φωνάζει μέσα στο χάος.

Πώς να πολιορκήσω με λόγια το φοβερό τούτο δράμα; Σκύβω στο χάος κι αφουκράζομαι. Ένας ανεβαίνει αγκομαχώντας μυστικό, επικίνδυνο ανήφορο.

Μοχτάει, αγωνίζεται με πείσμα ν' ανηφορίσει. Μα βρίσκει εμπόδιο αντίδρομή του ορμή: Ένας κατεβαίνει βιαστικά μυστικό, καλόβολο πολύ κατήφορο.

Η Πνοή, μέσα στο ρέμα το πηχτό που κατεβαίνει, μελίζεται, στροβιλίζεται και μια στιγμή· όσο βαστάει κάθε ζωή· σοζυγιάζονται οι δυο αντίδρομες επιθυμίες.

Να πώς γεννιούνται τα κορμιά, να πώς δημιουργείται ο κόσμος κι ισορροπούνε μέσα στα ζωντανά οι δυο αντιστρατευόμενες δυνάμεις.

Μια στιγμή, τον Ένα που ανηφορίζει τον περιτυλίγει σφιχτά ένα σώμα αγαπημένο, το σώμα του, και του αργοποράει το ανέβασμα. Μα γρήγορα, με τον έρωτα, με το θάνατο, του ξεφεύγει. Κι εξακολουθεί την πορεία.

Πατάει το άψυχο, πλάθει το φυτό και το γιομώνει. Στρατοπεδεύει αλάκερος· αλάκερος, θα πει: μαζί με τη λαχτάρα και τη δύναμη να ξεφύγει.

Ανασηκώνεται λίγο, αναπνέει με κόπο, πνίγεται. Παρατάει στα φυτά όσο βάρος, όση νάρκη κι ακινησία μπορεί, αλαφρώνει και πηδάει, αλάκερος πάλι, πιο πέρα και πιο πάνω, δημιουργώντας τα ζώα, και στρατοπεδεύει αλάκερος στα νεφρά τους.

Αλάκερος, πάλι, θα πει: μαζί με τη λαχτάρα και τη δύναμη να ξεφύγει.

Τα σώματα αναπνένε, θρέφονται, ταμιεύουν δυνάμεις, και σε μια στιγμή ερωτική συντρίβονται, ξοδεύουν τα πάντα κι αδειάζουν, για ν' αφήσουν στο γιο την ψυχή τους. Ποιαν ψυχή; Την ορμή προς τ' απάνω!

Λαγαρίζεται αργά, με αγώνα, ανάμεσα από τα κορμιά τους, παρατάει πάνω τους όσα πάθη, όση σκλαβιά, ανημποριά και σκοτάδι μπορεί.

Κι ανασηκώνεται πάλι, πιο ανάλαφρος, και χιμάει να ξεφύγει· κι η ορμή τούτη για την ελευτερία, παλεύοντας με την ύλη, αργά δημιουργάει την κεφαλή του ανθρώπου.

Και τώρα, το νιώθουμε με τρόμο, μάχεται πάλι να ξεφύγει από πάνω μας, να μας παραπετάξει με τα φυτά και τα ζώα, να πηδήξει πιο πέρα. Ήρθε χαρά και πίκρα μεγάλη! η στιγμή να παραπεταχτούμε κι εμείς, οι πρωτοπόροι, στην εφεδρεία.

Πίσω από τη ροή του κορμιού και του μυαλού μου, πίσω από τη ροή της ράτσας μου και των ανθρώπων, πίσω από τη ροή των ζώων και των φυτών, βλέπω τρέμοντας τον Αόρατο που πατάει όλα τα ορατά κι ανεβαίνει.

Και κάτω από τη βαριά, αίματωμένη του πατούσα γρικώ όλα τα ζωντανά να συντρίβονται.

Αγέλαστο είναι το πρόσωπο του, βουβό, σκοτεινό, πέρα από τη χαρά κι από τη θλίψη, πέρα από την ελπίδα.

Τρέμω. Είσαι συ ο Θεός μου; Το σώμα σου είναι γιομάτο μνήμη. Σαν ένας χρόνια φυλακισμένος ξόμπλιασες με αλλόκοτα δέντρα και μαλλιαρούς δράκους, μ' αιματερές περιπέτειες, με κραυγές και χρονολογίες τα μπράτσα σου και το στήθος.

Κύριε, Κύριε, μουγκαλιέσαι σα ζώο! Τα πόδια σου είναι γιομάτα αίμα και λάσπη· τα χέρια σου είναι γιομάτα αίμα και λάσπη· βαριά σα μυλόπετρα είναι τα σαγόνια σου κι αλέθουν.

Πιάνεσαι από τα δέντρα, από τα ζώα, πατάς τον άνθρωπο, φωνάζεις. Ανηφορίζεις τον ατέλειωτο μαύρο γκρεμό του θανάτου και τρέμεις.

Που πας; Πληθαίνει ο πόνος, πληθαίνει το φως και το σκοτάδι. Κλαις, πιάνεσαι απάνω μου, θρέφεις με το αίμα μου, αντρειεύεις και λαχτίζεις την καρδιά μου. Σε κρατώ στο στήθος μου, σε φοβούμαι και σε σπλαχνίζομαι.

Σα να θάψαμε Κάποιον που τον θαρρούσαμε νεκρό και τώρα τον ακούμε μέσα στη νύχτα να φωνάζει: Βοήθεια! Κι ανασηκώνει με αγώνα την ταφόπετρα, την ψυχή και το κορμί μας, όλο πιο αψηλά, όλο πιο λεύτερα αναπνέοντας.

Κάθε λόγος, κάθε πράξη, κάθε Ιδέα είναι η βαριά του ταφόπετρα και την ανασηκώνει. Και το κορμί μου κι όλος ο κόσμος που αγναντεύουμε, ουρανός και γης, είναι η ταφόπετρα, κι ο Θεός αγωνίζεται να την ανασηκώσει.

Τα δέντρα φωνάζουν, τα ζώα, τ' άστρα: Χανόμαστε! Δυο χέρια, μεγάλα ίσαμε τον ουρανό, πετιούνται από κάθε ζωντανό και ζητούν βοήθεια.

Με τα γόνατα κλειδωμένα στο πιγούνι, με τα χέρια απλωμένα κατά το φως, με τις πατούσες των ποδιών στη ράχη, ένα κουβάρι, στριγμώνεται ο Θεός στο κάθε μόριο σάρκας.

Όταν ανοίγω ένα καρπό, τέτοιος μου ξεσκεπάζεται μέσα μου ο σπόρος. Όταν μιλώ με τους ανθρώπους, αυτό ξεκρίνω μέσα στο χοντρό, πηχτολάσπωτο μυαλό τους.

Ο Θεός μάχεται στο κάθε πράμα, με τα χέρια τανυσμένα προς το φως. Ποιο φως; Όξω κι απάνω από κάθε πράμα!

Δεν είναι μονάχα ο πόνος η ουσία του Θεού μας· μήτε η ελπίδα στη μελλούμενη ζωή είτε στην επίγεια τούτη· μήτε η χαρά κι η νίκη. Κάθε θρησκεία, υψώνοντας σε λατρεία μια από τις αρχέγονες όψεις τούτες του Θεού, στενεύει την καρδιά και το νου μας.

Η ουσία του Θεού μας είναι ο ΑΓΩΝΑΣ. Μέσα στον αγώνα τούτον ξετυλίγονται και δουλεύουν αιώνια ο πόνος, η χαρά κι η ελπίδα.

Το ανηφόρισμα, ο πόλεμος με το αντίδρομο ρέμα, γεννάει τον πόνο. Μα ο πόνος δεν είναι ο απόλυτος μονάρχης. Η κάθε νίκη, η κάθε προσωρινή ισορρόπηση στο ανηφόρισμα γιομώνει χαρά το κάθε ζωντανό, που αναπνέει, θρέφεται, ερωτεύεται και γεννάει.

Μα μέσα από τη χαρά κι από τον πόνο αναπηδάει αιώνια η ελπίδα να ξεφύγουμε από τον πόνο, να πλατύνουμε τη χαρά.

Κι αρχίζει πάλι το ανηφόρισμα· ο πόνος· και ξαναγεννιέται η χαρά και ξαναπηδάει η νέα ελπίδα. Ποτέ δεν κλείνει ο κύκλος. Δεν είναι κύκλος· είναι ένας στρόβιλος που αιώνια ανεβαίνει, πλαταίνοντας, τυλίγοντας, ξετυλίγοντας, τον τρισυπόστατον αγώνα.

Ποιος είναι ο σκοπός του αγώνα τούτου; Έτσι ρωτάει ο κακομοίρης, συφεροντολόγος πάντα, νους του ανθρώπου, ξεχνώντας πως η Μεγάλη Πνοή δε δουλεύει μέσα σε ανθρώπινο καιρό, τόπο κι αιτιότητα.

Η Μεγάλη Πνοή είναι ανώτερη από τ' ανθρώπινα τούτα ρωτήματα. Έχει πλούσιες, πολυπλόκαμες ορμές, που για το λιγόπνοο νου μας φαντάζουν αντίφασες· μα μέσα στην ουσία της θεότητας αδερφώνονται και πολεμούν όλες μαζί, πιστές παραστάτισσες.

Η αρχέγονη Πνοή διακλαδίζεται, ξεχύνεται, μάχεται, αποτυχαίνει, πετυχαίνει, ασκείται. Είναι το Ρόδο των ανέμων!

Αρμενίζουμε κι εμείς και ταξιδεύουμε, θέλοντας το και μη, ξέροντας το κι ασύνειδα, μέσα στις θεϊκές απόπειρες. Έχει λοιπόν κι εμάς η πορεία μας στοιχεία αιώνια, χωρίς αρχή και τέλος, βοηθάει το Θεό, κιντνεύει μαζί του.

Ποια είναι η ορμή, άπ' όλες τις ορμές του Θεού, που ο άνθρωπος μπορεί να συλλάβει; Τούτη μονάχα: Μιαν κόκκινη γραμμή απάνω στη γης ξεκρίνουμε, μιαν κόκκινη αιματερή γραμμή, που με αγώνα ανηφορίζει από την ύλη στα φυτά, από τα φυτά στα ζώα, από τα ζώα στον άνθρωπο.

Ο ακατάλυτος τούτος προανθρώπινος ρυθμός είναι απάνω στη γης ετούτη η μόνη ορατή οδοιορία του Αόρατου. Φυτά, ζώα, άνθρωποι, είναι τα σκαλοπάτια που δημιουργάει ο Θεός για να πατήσει και ν' ανέβει.

Δύσκολος, φοβερός, ατέλειωτος ανήφορος. Στην έφοδο τούτη ο Θεός θα νικήσει, θα νικηθεί; Υπάρχει νίκη; Υπάρχει νικημός; Το σώμα μας θα σαπίσει, θα ξαναγυρίσει στο χώμα, μα Εκείνος που μια στιγμή το διαπέρασε τι θα γίνει;

Μα όλες τούτες οι έγνοιες είναι κατώτερες, κι όλες οι ελπίδες κι οι απελπισίες εξαφανίζονται μέσα στο λιμασμένο, χωνευτό στρόβιλο του Θεού. Ο Θεός γελάει, θρηνάει, σκοτώνει, μας βάνει φωτιά και μας αφήνει μεσοστρατίς, αποκαψίδια!

Κι εγώ χαίρομαι νιώθοντας ανάμεσα στα δυο μελίγγια μου, σαν ανοιγοσφάλιγμα ματιού, την αρχή και το τέλος του κόσμου.

Συμπυκνώνω σε μιαν αστραπόχαρη στιγμή τη σπορά, το φύτρωμα, το άνθισμα, το κάρπισμα και την εξαφάνιση του κάθε δέντρου, ζώου, ανθρώπου, άστρου και θεού.

Όλη η Γης ένας σπόρος φυτεμένος μέσα στους γύρους του μυαλού μου. Ό,τι αρίφνητα χρόνια πολεμάει μέσα στη σκοτεινή μήτρα της ύλης να ξετυλιχτεί και να καρπίσει, μέσα στο κεφάλι μου ξεσπάει σα μια μικρή βουβή αστραπή.

Αχ! την αστραπή τούτη ν' ατενίζουμε, να την κρατήσουμε μια στιγμή, να την οργανώσουμε σε ανθρώπινο λόγο!

Τη στιγμιαία τούτη αιωνιότητα που τα κλείνει όλα, περασμένα και μελλούμενα, να τη στερεώσουμε, μα δίχως να χαθεί όλο το γιγάντιο ερωτικό στροβίλισμα σε λεχτική ακινησία!

Σα μια κιβωτό η κάθε λέξη, και χορεύουμε γύρα της, με ανατριχίλα νογώντας το Θεό σα φοβερό της περιεχόμενο.

Ό,τι ζεις στην έκσταση ποτέ δε θα μπορέσεις να το στερεώσεις σε λόγο. Όμως μάχου ακατάπαυτα να το στερεώσεις σε λόγο. Πολέμα με μύθους, με παρομοιώσεις, με αλληγορίες, με κοινές και σπάνιες λέξεις, με κραυγές και με ρίμες να του δώσεις σάρκα, να στερεώσει!

Όμοια κάνει κι ο Θεός, ο Μέγας Εκστατικός. Μιλάει, μάχεται να μιλήσει, με θάλασσες και με φωτιές, με φτερά, με χρώματα, με κέρατα, με νύχια, με αστερισμούς και πεταλούδες, με ανθρώπους, όπως μπορεί, για να στερεώσει την έκστασή του.

Είμαι κι εγώ, σαν κάθε πράμα ζωντανό, στο κέντρο του παγκόσμιου στροβίλου. Είμαι το μάτι των τεράστιων ποταμών, κι όλα γύρα μου χορεύουν, κι ο κύκλος στενεύει ολοένα ορμητικότερος και χύνονται ουρανός και γης στην κόκκινη καταβόθρα της καρδιάς μου.

Κι ο Θεός με αντικρίζει με τρόμο κι αγάπη· άλλη ελπίδα δεν έχει· και λέει: "Τούτος ο Εκστατικός, που όλα τα γεννάει, τα χαίρεται και τα εξαφανίζει, τούτος ο Εκστατικός είναι ο Γιος μου!"

Η ΠΡΑΞΗ

Α' ΣΧΕΣΗ ΘΕΟΥ ΚΙ ΑΝΘΡΩΠΟΥ

Η στερνή, η πιο ιερή μορφή της θεωρίας είναι η πράξη.

Όχι να βλέπεις πώς πηδάει η σπίθα από τη μια γενεά στην άλλη, παρά να πηδάς, να καίγεται μαζί της.

Η πράξη είναι η πλατύτερη θύρα της λύτρωσης. Αυτή μονάχα μπορεί να δώσει απόκριση στα ρωτήματα της καρδιάς. Μέσα στις πολύγυρες περιπλοκές του νου, αυτή βρίσκει το συντομότερο δρόμο. Όχι βρίσκει· δημιουργεί δρόμο, κόβοντας δεξιά ζερβά την αντίσταση της λογικής και της ύλης.

Γιατί αγωνίστηκες πίσω από τα φαινόμενα κυνηγώντας τον Αόρατο; Γιατί όλη ετούτη η πολεμική, η ερωτική πορεία ανάμεσα από τη σάρκα σου, από τη ράτσα, από τον άνθρωπο, από τα φυτά κι από τα ζώα; Γιατί, πέρα από τους άθλους τούτους, ο γάμος ο μυστικός, ο τέλειος εναγκαλισμός, η βακχική μαινόμενη επαφή μέσα στο σκοτάδι και στο φως;

Για να φτάσεις άπ' όπου κίνησες· στο εφήμερο, παλλόμενο, μύστηριώδικο σημείο της ύπαρξής σου, με νέα μάτια, με νέα αυτιά, με νέα γένη, όσφρηση κι αφή, με φρένα καινούρια.

Το βαθύ, ανθρώπινο χρέος μας είναι όχι να ξεδιαλύνουμε και να φωτίσουμε το ρυθμό της πορείας του Θεού, παρά να προσαρμόσουμε, όσο μπορούμε, μαζί του το ρυθμό της μικρής, λιγόχρονης ζωής μας.

Έτσι μονάχα κατορθώνουμε να έχτελουμε κάτι αιώνιο εμείς οι θνητοί, γιατί συνεργαζόμαστε με κάποιον Αθάνατο.

Έτσι μονάχα νικούμε τη λεπτομέρεια, τη θανάσιμη αμαρτία, νικούμε τη στενότητα του μυαλού μας, μετουσιώνουμε τη σκλαβιά του χωματένιου υλικού, που μας δόθηκε να δουλέψουμε, σ' ελευτερία.

Μέσα σε όλα τούτα, πέρα απ' όλα τούτα, όλοι οι άνθρωποι κι οι λαοί, όλα τα φυτά και τα ζώα, όλοι οι θεοί κι οι δαιμόνοι, σαν ένας στρατός, ορμούν προς τ' απάνω, συνεπαρμένοι από μιαν ακατανόητη, ακαταμάχητη Πνοή.

Την Πνοή τούτη μαχόμαστε να κάμουμε ορατή, να της δώσουμε πρόσωπο, να την τυλίξουμε μέσα σε λέξεις, σε αλληγορίες και στοχασμούς και ξόρκια, να μη μας φύγει.

Μα δε χωράει στα είκοσι τέσσερα γράμματα που αραδιάζουμε· ξέρουμε, όλες τούτες οι λέξεις, οι αλληγορίες, οι στοχασμοί και τα ξόρκια είναι πάλι μια νέα μάσκα που κρύβει την Αβυσσο.

Μα έτσι μονάχα, περιορίζοντας την απεραντοσύνη, μπορούμε, μέσα στα σύνορα του νοοχηραγμένου ανθρώπινου κύκλου, να δουλέψουμε.

Τι θα πει να δουλέψουμε; Να γιομώσουμε τον κύκλο τούτον με πεθυμίες, με ανησυχίες και με πράξεις, ν' απλωθούμε και να φτάσουμε τα σύνορα, να μη χωρούμε πια, να ραΐζουν και να γκρεμίζονται. Έτσι, δουλεύοντας τα φαινόμενα, πληθαίνουμε, πλαταίνουμε την ουσία.

Γι' αυτό, υστέρη από την επαφή μας με την ουσία, ο γυρισμός μας στα φαινόμενα έχει ανυπολόγιστη αξία.

Είδαμε τον ανώτατο κύκλο των στροβιλιζόμενων δυνάμεων. Τον κύκλο αυτόν τον ονοματίσαμε Θεό. Μπορούσαμε να του δώσουμε ό,τι άλλο όνομα θέλαμε: Αβυσσο, Μυστήριο, Απόλυτο Σκοτάδι, Απόλυτο Φως, Ύλη, Πνέμα, Τελευταία Ελπίδα, Τελευταία Απελπισία, Σιωπή.

Μα τον ονοματίσαμε Θεό, γιατί τ' όνομα τούτο μονάχα ταραΐζει βαθιά, από προαιώνιες αφορμές, τα σωθικά μας. Κι η ταραχή τούτη είναι απαραίτητη για ν' αγγίξουμε σώμα με σώμα, πέρα από τη λογική, τη φοβερήν ουσία.

Μέσα στο γιγάντιο τούτον κύκλο της θεότητας, χρέος έχουμε να ξεχωρίσουμε και να συλλάβουμε καθαρά το μικρό πύρινο τόξο της εποχής μας.

Απάνω στην αδιόρατη τούτη φλόγινη καμπύλη, βαθιά, μυστικά νογώντας την ορμή αλάκερου του κύκλου, οδεύουμε αρμονικά με το Σύμπαντο, παίρνουμε φόρα και πολεμούμε.

Έτσι η εφήμερη πράξη μας, συνειδητά ακολουθώντας τη φόρα του Σύμπαντου, δεν πεθαίνει μαζί μας.

Δε χάνεται σε μυστική άνεργη ενατένιση αλάκερου του κύκλου· δεν καταφρονάει την άγια, ταπεινή καθημερινή ανάγκη.

Μέσα στο στενό αίματωμένο της αυλάκι, σκυφτή, δουλεύει στέρα, άνετα νικώντας, μέσα σ' ένα μικρό σημείο καιρού και τόπου, τον καιρό και τον τόπο· γιατί το σημείο αυτό ακολουθάει τη θεϊκιάν ορμή αλάκερου του κύκλου.

Δε νοιάζομαι άλλες εποχές κι άλλοι λαοί τι πρόσωπο έδωκαν στην τεράστια απρόσωπη ουσία. Τη γιόμωσαν με ανθρώπινες αρετές, με αμοιβές και τιμωρίες, με

βεβαιότητες. Έδωκαν στις ελπίδες και στους φόβους τους ένα πρόσωπο, υπόταξαν σ' ένα ρυθμό την αναρχία τους, βρήκαν μιαν ανώτερη δικαιολογία να ζήσουν και να δουλέψουν. Έκαμαν το χρέος τους.

Μα εμείς ξεπεράσαμε σήμερα τις ανάγκες τούτες, συντρίψαμε τη μάσκα τούτη της Αβυσσος, δε χωράει πια κάτω από το παλιό προσωπίο ο Θεός μας.

Ξεχείλισε η καρδιά μας από νέες αγωνίες, από λάμψη και σιωπή καινούρια. Το μυστήριο αγρίεψε, πλήθυνε ο Θεός. Οι σκοτεινές δυνάμεις ανεβαίνουν, πληθαίνουν κι αυτές, όλο το ανθρώπινο νησί σαλεύει.

Ας σκύψουμε στην καρδιά μας κι ας αντικρίσουμε με γενναιότητα την Αβυσσο. Ας επιχειρήσουμε να πλάσουμε πάλι το νέο σύγχρονο πρόσωπο του Θεού μας με τη σάρκα και με το αίμα μας!

Γιατί ο Θεός μας δεν είναι ένας αφηρημένος στοχασμός, μια λογική ανάγκη, ένα αρμονικό αφηλό οικοδόμημα από συλλογισμούς και φαντασίες.

Δεν είναι ένα κατακάθαρο, ουδέτερο, μήτε αρσενικό μήτε θηλυκό, άοσμο, αποσταγμένο κατασκεύασμα του μυαλού μας.

Είναι άντρας και γυναίκα, θνητός κι αθάνατος, κοπριά και πνέμα. Γεννάει, γονιμοποιεί και σκοτώνει, έρωτας μαζί και θάνατος, και πάλι ξαναγεννάει και σκοτώνει· απλόχωρα χορεύοντας πέρα από τα σύνορα της λογικής, που αυτή δεν μπορεί να χωρέσει αντινομίες.

Ο Θεός μου δεν είναι παντοδύναμος. Αγωνίζεται, κιντουνεύει κάθε στιγμή, τρέμει, παραπατάει σε κάθε ζωντανό, φωνάζει. Ακατάπαντα νικιέται και πάλι ανασηκώνεται, γιομάτος αίμα και χρώματα, και ξαναρχίζει τον αγώνα.

Είναι όλος πληγές, τα μάτια του είναι γιομάτα φόβο και πείσμα, τα σαγόνια και τα μελίγγια του είναι συντριμμένα. Μα δεν παραδίνεται, ανεβαίνει· με τα πόδια, με τα χέρια, δαγκάνοντας τα χείλια, ανεβαίνει ανένδοτος.

Ο Θεός μου δεν είναι πανάγαθος. Είναι γιομάτος σκληρότητα, άγρια δικαιοσύνη, και ξεδιαλέγει, ανήλεα, τον καλύτερο. Δε σπλαχνίζεται, δε νοιάζεται για ανθρώπους και ζώα, μήτε γι' αρετές κι Ιδέες. Όλα ετούτα τ' αγαπάει μια στιγμή, τα συντρίβει αιώνια και διαβαίνει.

Είναι μια δύναμη που χωράει τα πάντα, που γεννάει τα πάντα. Τα γεννάει, τ' αγαπάει, και τ' αφανίζει. Κι αν πούμε: ο Θεός είναι ένας άνεμος ερωτικός που συντρίβει τα κορμιά για να περάσει, κι αναθυμηθούμε πώς πάντα μέσα στο αίμα και στα δάκρυα, ανήλεα εξαφανίζοντας τ' άτομα, δουλεύει ο έρωτας, τότε λίγο πιότερο προσεγγίζουμε το φοβερό του το πρόσωπο.

Ο Θεός μου δεν είναι πάνσοφος. Το μυαλό του είναι ένα κουβάρι από φως και σκοτάδι και πολεμάει να το ξετυλίξει μέσα στο λαβύρινθο της σάρκας.

Παραπατάει, ψαχουλεύει. Αγγίζει δεξιά, γυρίζει πίσω· στρέφεται ζερβά, οσμίζεται. Αγωνιά πάνω στο χάος. Σουρτά, μοχτώντας, ψάχνοντας ακαταμέτρητους αιώνες, νιώθει αργά να φωτίζονται οι λασπεροί γύροι του μυαλού του.

Μπροστά από το βαρύ κατασκότεινο κεφάλι του, με ανείπωτον αγώνα αρχίζει και δημιουργάει μάτια για να δει, αυτιά για ν' ακούσει.

Ο Θεός μου μάχεται χωρίς καμιά βεβαιότητα. Θα νικήσει; Θα νικηθεί; Τίποτα δεν είναι βέβαιο στο Σύμπαντο, ρίχνεται στο αβέβαιο, παίζει, κάθε στιγμή, τη μοίρα του όλη.

Πάνεται από τα ζεστά κορμιά, άλλο μετερίζι δεν έχει. Φωνάζει βοήθεια· κηρύχνει σε όλο το Σύμπαντο επιστράτευση.

Χρέος μας, γρικώντας την Κραυγή, να τρέξουμε κάτω από τις σημαίες του, να πολεμήσουμε μαζί του. Η να σωθούμε, η να χαθούμε μαζί του.

Ο Θεός κιντνενεύει. Δεν είναι παντοδύναμος, να σταυρώνουμε τα χέρια, προσδοκώντας τη σίγουρη νίκη· δεν είναι πανάγαθος, να προσδοκούμε μ' εμπιστοσύνη πώς θα μας λυπηθεί και θα μας σώσει.

Ο Θεός, μέσα στην περιοχή της εφήμερης σάρκας μας, κιντνενεύει αλάκερος. Δεν μπορεί να σωθεί, αν εμείς με τον αγώνα μας δεν τον σώσουμε· δεν μπορούμε να σωθούμε, αν αυτός δε σωθεί.

Είμαστε ένα. Από το τυφλό σκουλήκι στο βυθό του ωκεανού ως την απέραντη παλαιίστρα του Γαλαξία, ένας μονάχα αγωνίζεται και κιντνενεύει, ο εαυτός μας. Και στο μικρό, το χωματένιο στήθος μας, ένας μονάχα αγωνίζεται και κιντνενεύει, το Σύμπαντο.

Καλά πρέπει να νιώσουμε πως δεν οδεύουμε από ενότητα Θεού στην ίδια πάλι ενότητα του Θεού. Δεν οδεύουμε από ένα χάος σε άλλο χάος. Ούτε από ένα φως σε άλλο φως· η από ένα σκοτάδι σε άλλο σκοτάδι. Τι αξία θα 'χε τότε η ζωή μας τούτη; Τι αξία θα 'χε αλάκερη η ζωή;

Μα κινήσαμε από ένα χάος παντοδύναμο, από μίαν αξεδιάλυτη, πηχτή, φως και σκοτάδι άβυσσο. Και μαχόμαστε όλοι· φυτά, ζώα, άνθρωποι, ιδέες· στο λιγόστιγμο τούτο διάβα της ατομικής ζωής, να ρυθμίσουμε εντός μας το Χάος, να λαγαρίσουμε την άβυσσο, να κατεργαστούμε μέσα στα κορμιά μας όσο πότερο σκοτάδι μπορούμε, να το κάμουμε φως.

Δε μαχόμαστε για το εγώ μας, μήτε για τη ράτσα, μήτε για την ανθρωπότητα. Δε μαχόμαστε για τη Γη, μήτε για Ιδέες. Όλα τούτα είναι πρόσκαιρα και πολύτιμα σκαλοπάτια του Θεού που ανηφορίζει· και γκρεμίζονται, ευθύς ως τα πατήσει ο Θεός ανεβαίνοντας.

Στη μικρότατη αστραπή της ζωής μας, νιώθουμε να πατάει πάνω μας αλάκερος ο Θεός, και ξαφνικά νογουμε: Αν έντονα όλοι πεθυμήσουμε, αν οργανώσουμε όλες τις ορατές κι αόρατες δυνάμεις της γης και τις ρίξουμε προς τ' απάνω, αν παντοτινά άγρυπνοι όλοι μαζί παραστάτες παλέψουμε· το Σύμπαντο μπορεί να σωθεί.

Όχι ο Θεός θα μας σώσει· εμείς θα σώσουμε το Θεό, πολεμώντας, δημιουργώντας, μετουσιώνοντας την ύλη σε πνέμα.

Μα μπορεί όλος μας ο αγώνας να πάει χαμένος. Αν κουραστούμε, αν λιγοψυχήσουμε, αν μας κυριέψει πανικός, όλο το Σύμπαντο κιντνεύει.

Η ζωή είναι στρατιωτική θητεία στην υπηρεσία του Θεού. Κινήσαμε σταυροφόροι να λευτερώσουμε, θέλοντας και μη, όχι τον Αγιο Τάφο, παρά το Θεό το θαμμένο μέσα στην ύλη και μέσα στην ψυχή μας.

Κάθε κορμί, κάθε ψυχή είναι Αγιος Τάφος. Αγιος Τάφος είναι ο σπόρος του σιταριού· ας τότε λευτερώσουμε! Αγιος Τάφος είναι το μυαλό· μέσα του κείτεται ο Θεός και παλεύει με το θάνατο· ας τρέξουμε βόηθεια!

Ο Θεός δίνει το σύνθημα της μάχης, κι ορμώ κι εγώ στην έφοδο τρέμοντας.

Είτε παραπομείνω λιποτάχτης είτε πολεμήσω γενναία, πάντα θα πέσω στη μάχη. Μα τη μια φορά ο θάνατος μου είναι στειρός· μαζί με το κορμί μου χάνεται, σκορπίζεται στον άνεμο κι η ψυχή μου.

Την άλλη, κατεβαίνω στη γης, σαν τον καρπό, γιομάτος σπόρο. Κι η πνοή μου, παρατώντας το κορμί μου να σαπίζει, οργανώνει νέα κορμιά και συνεχίζει τη μάχη.

Η προσευκή μου δεν είναι κλαγούρισμα ζητιάνου μήτε ερωτικά εξομολόγηση. Μήτε ταπεινός απολογισμός εμποράκου: σου 'δωκα, δώσε μου.

Η προσευκή μου είναι αναφορά στρατιώτη σε στρατηγό. Αυτό έκαμα σήμερα, να πώς πολέμησα να σώσω στον εδικό μου τομέα αλάκερη τη μάχη, αυτά τα εμπόδια βρήκα, έτσι στοχάζομαι αύριο να πολεμήσω.

Καβαλάρηδες οδεύουμε στο λιοπύρι η κάτω από σιγανή βροχή· εγώ κι ο Θεός μου· και κουβεντιάζουμε χλωμοί, πεινασμένοι, ανυπόταχοι.

"Αρχηγέ!" κι εκείνος στρέφει κατά με το πρόσωπο του κι ανατριχιάζω αντικρίζοντας την αγωνία του.

Τραχιά είναι η αγάπη μας, καθόμαστε στο ίδιο τραπέζι, πίνουμε το ίδιο κρασί στη χαμηλή τούτη ταβέρνα της Γης.

Κι ως σκουντρούμε τα ποτήρια μας, αχούν σπαθιά, τινάζονται μίση κι έρωτες, μεθούμε, οράματα σφαγής ανεβαίνουνε στα μάτια μας, πολιτείες γκρεμίζονται μέσα στα μυαλά μας, κι είμαστε κι οι δυο λαβωμένοι και κουρσεύουμε, ξεφωνώντας από τους πόνους, ένα μεγάλο Παλάτι.

Β' ΣΧΕΣΗ ΑΝΘΡΩΠΟΥ ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΟΥ

Ποια είναι η ουσία του Θεού μας; Ο αγώνας για την ελευτερία. Μέσα στο ακατάλυτο σκοτάδι μια φλογερή γραμμή ανηφορίζει και σημαδεύει την πορεία του Αόρατου. Ποιο είναι το χρέος μας; Ν' ανεβαίνουμε την αιματερή τούτη γραμμή μαζί του.

Καλό είναι ό,τι ορμάει προς τ' απάνω και βοηθάει το Θεό ν' ανηφορίσει. Κακό είναι ό,τι βαραίνει προς τα κάτω, κι αμποδάει το Θεό ν' ανηφορίσει.

Όλες οι αρετές κι οι κακίες παίρνουν τώρα καινούρια αξία, λευτερώνονται από τη στιγμή κι από το χώμα, υπάρχουν απόλυτα μέσα στον άνθρωπο, πριν και μετά τον άνθρωπο, αιώνιες.

Γιατί η ουσία της ηθικής μας δεν είναι η σωτηρία του ανθρώπου, που αλλάζει μέσα στον καιρό και στον τόπο, παρά η σωτηρία του Θεού, που μέσα από λογής λογής ρεούμενες ανθρώπινες μορφές και περιπέτειες είναι πάντα ο ίδιος, ο ακατάλυτος ρυθμός που μάχεται για ελευτερία.

Αθλιοί είμαστε οι άνθρωποι, άκαρδοι, μικροί, τιποτένιοι. Μα μέσα μας, μια ουσία ανώτερη μας μας σπρώχνει ανήλεα προς τ' απάνω.

Μέσα από την ανθρώπινη τούτη λάσπη, θεία τραγούδια ανάβρυσαν, Ιδέες μεγάλες, έρωτες σφοδρόι, μια έφοδο ακοίμητη, μυστηριώδικη, χωρίς αρχή και τέλος, χωρίς σκοπό, πέρα από κάθε σκοπό.

Τέτοιος βώλος λάσπη είναι η ανθρωπότητα, τέτοιος βώλος λάσπη είναι ο καθένας μας. Ποιο είναι το χρέος μας; Να μαχόμαστε ν' ανθίσει ένα μικρό λουλούδι απάνω στο λίπασμα τούτο της σάρκας και του νου μας.

Πολέμα από τα πράματα, πολέμα από τη σάρκα, από την πείνα, από το φόβο, πολέμα από την αρετή κι από την αμαρτία να δημιουργήσεις Θεό.

Πώς ξεκινάει το φως από ένα άστρο και χύνεται μέσα στη μαύρη αιωνιότητα κι οδοιποράει αθάνατο; Το άστρο πεθαίνει· μα το φως ποτέ του· τέτοια κι η κραυγή της ελευτερίας.

Πολέμα, από την πρόσκαιρη συνάντηση των αντίδρομων δυνάμεων που αποτελεί την ύπαρξή σου, να δημιουργήσεις ό,τι αθάνατο μπορεί ο θνητός απάνω στον κόσμο τούτον· μιαν Κραυγή.

Αυτή, παρατώντας στο χώμα το κορμί που το γέννησε, οδοιποράει και δουλεύει αιώνια.

Ένας έρωτας σφοδρός διαπερνάει το Σύμπαντο. Είναι σαν τον αιθέρα: σκληρότερος από το ατσάλι, μαλακότερος από τον αγέρα.

Ανοίγει, διαπερνάει τα πάντα, φεύγει, ξεφεύγει. Δεν αναπαύεται στη θερμή λεπτομέρεια, δε σκλαβώνεται στο αγαπημένο σώμα. Είναι Έρωτας Στρατευόμενος. Πίσω από τους ώμους του αγαπημένου αγναντεύει τους ανθρώπους να σαλεύουν και να βογκούν σαν κύματα, αγναντεύει τα ζώα και τα φυτά να σμίγουν και να πεθαίνουν, αγναντεύει το Θεό να κιντυνεύει και του φωνάζει: "Σώσε με!"

Ο Έρωτας; Πως αλλιώς να ονοματίσουμε την ορμή που, ως ματιάσει την ύλη, γοητεύεται και θέλει να τυπώσει απάνω της την όψη της; Αντικρίξει το σώμα και

θέλει να το περάσει, να σμίξει με την άλλη κρυμμένη στο σώμα τούτο ερωτική κραυγή, να γενούν ένα, να χαθούν, να γίνουν αθάνατες μέσα στο γιο.

Ζυγώνει την ψυχή και θέλει να σοφιλιάσει, να μην υπάρχουν εγώ και συ· φυσάει απάνω στη μάζα τους ανθρώπους και θέλει, συντρίβοντας τίς αντίστασες του νου και του κορμιού, να σμίξουν όλες οι πνοές, να γίνουν άνεμος σφοδρός, ν' ανασηκώσουν τη γης!

Στις πιο κρίσιμες στιγμές, ο Έρωτας συναρπάζει και σμίγει με βία τους ανθρώπους, οχτρούς και φίλους, καλούς και κακούς, είναι μια πνοή ανώτερη τους, ανεξάρτητη από την επιθυμία κι από τα έργα τους. Είναι η πνοή του Θεού, η αναπνοή του, απάνω στη γης!

Κατεβαίνει απάνω στους ανθρώπους, όπως του αρέσει. Σα χορός, σαν έρωτας, σαν πείνα, σα θρησκεία, σα σφαγή. Δε μας ρωτάει.

Μέσα στη σκάφη της γης, στις κρίσιμες τούτες ώρες, ο Θεός μοχτάει να ζυμώσει τις σάρκες και τα μυαλά και να ρίξει μέσα στον ανήλεο στρόβιλο της περιστροφής του όλη τούτη τη ζύμη και να της δώσει πρόσωπο· το πρόσωπο του.

Δεν πλαντάζει από αηδία, δεν απελπίζεται μέσα στα χωματένια, μουντά σωθικά τους. Δουλεύει, προχωράει, κατατρώει τη σάρκα τους, πιάνεται από την κοιλιά, από την καρδιά, από το φαλλό, από το νου του ανθρώπου.

Δεν είναι αυτός αγαθός οικογενειάρχης, δε μοιράζει σε όλα τα παιδιά του ίσια το ψωμί και το μυαλό. Η Αδικία, η Σκληρότητα, η Λαχτάρα, η Πείνα είναι οι τέσσερεις φοράδες που οδηγούν το άρμα του απάνω στην κακοτράχαλη μας τούτη γης.

Από την ευτυχία, από την καλοπέραση κι από τη δόξα ποτέ δεν πλάθεται ο Θεός, παρά από την ντροπή, από την πείνα και τα δάκρυα. Σε κάθε κρίσιμη στιγμή, μια παράταξη άνθρωποι ρινοκιντώνευαν μπροστά θεοφόροι και πολεμούσαν, παίρνοντας απάνω τους όλη την ευθύνη της μάχης.

Μια φορά κι έναν καιρό οι ιερείς, οι βασιλιάδες, οι αρχόντοι, οι αστοί· και δημιουργούσαν πολιτισμούς, λευτέρωναν τη θεότητα.

Σήμερα ο Θεός είναι αργάτης, αγριεμένος από τον κάματο, από την οργή κι από την πείνα. Μυρίζει καπνό, κρασί κι ιδρώτα. Βλαστημάει, πεινάει, γεννάει παιδιά, δεν μπορεί να κοιμηθεί, φωνάζει στ' ανώγια και στα κατώγια της γης και φοβερίζει.

Ο αγέρας άλλαξε, αναπνέμε μιαν άνοιξη βαριά, γιομάτη σπόρους· Φωνές σηκώνονται. Ποιος φωνάζει; Εμείς φωνάζουμε, οι άνθρωποι· οι ζωντανοί, οι πεθαμένοι κι οι αγέννητοι. Μα κι ευτύς μας πλακώνει ο φόβος και σωπαίνουμε.

Ξεχνούμε από τεμπελιά, από συνήθεια, από αναντρία. Μα ξάφνου πάλι η Κραυγή ξεσκίζει σαν αϊτός τα σωθικά μας.

Γιατί δεν είναι απόξω, δεν έρχεται από αλάργα για να ξεφύγουμε. Μέσα στην καρδιά μας κάθετα η Κραυγή και φωνάζει.

"Κάψε το σπίτι σου!" φωνάζει ο Θεός. "Έρχουμαι! Όποιος έχει σπίτι δεν μπορεί να με δεχτεί.

"Κάψε τις Ιδέες σου, σύντριψε τους συλλογισμούς σου! Όποιος έχει βρει τη λύση δεν μπορεί να με βρει.

"Αγαπώ τους πεινασμένους, τους ανήσυχους, τους αλήτες. Αυτοί αιώνια συλλογιούνται την πείνα, την ανταρσία, το δρόμο τον ατέλειωτο. Έμενα!

"Έρχουμαι! Παράτα τη γυναίκα σου, τα παιδιά σου, τις Ιδέες σου κι ακλούθα μου. Είμαι ο μέγας Αλήτης.

"Ακλούθα! Περπατά απάνω από τη χαρά κι από τη θλίψη, από την ειρήνη, τη δικαιοσύνη, την αρετή! Εμπρός! Σύντριψε τα είδωλα τούτα, σύντριψε τα, δε χωρώ! Συντρίψου και συ για να περάσω!"

Φωτιά! Να το μέγα χρέος μας σήμερα, μέσα σε τόσο ανήθικο κι ανέλπιδο χάος.

Πόλεμο στους άπιστους! Απιστοι είναι οι ευχαριστημένοι, οι χορτασμένοι, οι στείροι.

Το μίσος μας είναι χωρίς συβιβασμό, γιατί κατέχει πώς καλύτερα, βαθύτερα από τις ξέπνοες φιλάνθρωπες αγάπες, δουλεύει τον έρωτα.

Μισούμε, δε βουλευόμαστε, είμαστε άδικοι, σκληροί, γιομάτοι ανησυχία και πίστη, ζητούμε το αδύνατο, σαν τους ερωτεμένους.

Φωτιά, να καθαρίσει η γη! Ν' ανοιχτεί άβυσσο φοβερώτερη ακόμα ανάμεσα καλού και κακού, να πληθύνει η αδικία, να κατεβεί η Πείνα και να θερίσει τα σωθικά μας, αλλιώς δε σωζόμαστε.

Μια κρίσιμη βίαιη στιγμή είναι η ιστορική εποχή μας ετούτη, ένας κόσμος γκρεμίζεται, ένας άλλος δεν έχει ακόμα γεννηθεί. Η εποχή μας δεν είναι στιγμή Ισορρόπησης, οπότεν η ευγένεια, ο συβιβασμός, η ειρήνη, η αγάπη θα 'τανε γόνιμες αρετές.

Ζούμε τη φοβερή έφοδο, δρασκελίζουμε τους οχτρούς, δρασκελίζουμε τους φίλους που παραπομένουν, κιντυνεύουμε μέσα στο χάος, πνιγόμαστε. Δε χωρούμε πια στις παλιές αρετές κι ελπίδες, στις παλιές θεωρίες και πράξεις.

Ο άνεμος του ολέθρου φυσάει· αυτή είναι σήμερα η πνοή του Θεού μας· ας πάμε μαζί του! Ο άνεμος του ολέθρου είναι το πρώτο χορευτικό συνέπαρμα της δημιουργικής περιστροφής. Φυσάει πάνω από τις κεφαλές κι από τις πολιτείες, γκρεμίζει τις Ιδέες και τα σπίτια, περνάει από τις ερημιές, φωνάζει: "Ετοιμαστείτε! Πόλεμος! Πόλεμος!"

Τούτη είναι η εποχή μας, καλή ή κακή, ωραία ή άσκημη, πλούσια ή φτωχή, δεν τη διαλέξαμε. Τούτη είναι η εποχή μας, ο αγέρας που αναπνέμε, η λάσπη που μας δόθηκε, το ψωμί, η φωτιά, το πνέμα!

Ας δεχτούμε παλικάρισμα την ανάγκη. Πολεμικός μας έλαχε ο κλήρος, ας ζώσουμε σφιχτά τη μέση μας, ας αρματώσουμε το κορμί, την καρδιά και το μυαλό μας! Ας πιάσουμε τη θέση μας στη μάχη!

Ο πόλεμος είναι ο νόμιμος άρχοντας του καιρού τούτου. Σήμερα, άρτιος, ενάρετος άνθρωπος είναι μονάχα ο πολεμιστής. Γιατι μονάχα αυτός, πιστός στη μεγάλη πνοή του καιρού μας, γκρεμίζοντας, μισώντας, επιθυμώντας, ακολουθάει το σύγχρονο πρόσταγμα του Θεού μας.

Η ταύτιση μας τούτη με το Σύμπαντο γεννάει τις δυο ανώτατες αρετές της ηθικής μας: την ευθύνη και τη θυσία.

Μέσα μας, μέσα στον άνθρωπο, μέσα στα σκοτεινά πλήθη, χρέος έχουμε να βοηθήσουμε το Θεό, που πλαντάει, να λευτερωθεί.

Κάθε στιγμή πρέπει να 'μαστε έτοιμοι για χάρη του να δώσουμε τη ζωή μας. Γιατι η ζωή δεν είναι σκοπός, είναι όργανο κι αυτή, όπως ο θάνατος, όπως η ομορφιά, η αρετή, η γνώση. Όργανο τίνος; Του Θεού που πολεμάει για ελευτερία.

Όλοι είμαστε ένα, όλοι είμαστε μια κιντυνεύουσα ουσία. Μια ψυχή στην άκρα του κόσμου που ξεπέφτει, συντραβάει στον ξεπεσμό της και την ψυχή μας. Ένα μυαλό στην άκρα του κόσμου που βυθίζεται στην ηλιθιότητα, γιομώνει τα μελίγγια μας σκοτάδι.

Γιατι ένας στα πέρατα τ' ουρανού και της γης αγωνίζεται. Ο Ένας. Κι αν χαθεί, εμείς έχουμε την ευθύνη. Αν χαθεί, εμείς χανόμαστε.

Να γιατί η σωτηρία του Σύμπαντου είναι και δική μας σωτηρία κι η αλληλεγγύη με τους ανθρώπους δεν είναι πια τρυφερόκαρδη πολυτέλεια παρά βαθιά αυτοσυντήρηση κι ανάγκη. Ανάγκη, όπως σ' ένα στρατο που μάχεται, η σωτηρία του παραστάτη σου.

Μα η ηθική μας ανηφορίζει ακόμα αψηλότερα. Όλοι είμαστε ένας στρατός και μαχόμαστε. Μα δεν ξέρουμε με βεβαιότητα αν θα νικήσουμε, δεν ξέρουμε με βεβαιότητα αν θα νικηθούμε.

Υπάρχει σωτηρία, υπάρχει ένας σκοπός που τον υπηρετούμε κι υπηρετώντας τον βρίσκουμε τη λύτρωση μας; ή δεν υπάρχει σωτηρία, δεν υπάρχει σκοπός, όλα είναι μάταια κι η συνεισφορά μας δεν έχει καμιά αξία;

Μήτε το ένα μήτε το άλλο. Ο Θεός μας δεν είναι παντοδύναμος, δεν είναι πανάγαθος, δεν είναι σίγουρος πώς θα νικήσει, δεν είναι σίγουρος πώς θα νικηθεί.

Η ουσία του Θεού μας είναι σκοτεινή, ωριμάζει ολοένα, ίσως η νίκη στερεώνεται με κάθε γενναία μας πράξη, ίσως κι όλες τούτες οι αγωνίες για λυτρωμό και νίκη είναι κατώτερες από τη φύση της θεότητας.

Ό,τι κι αν είναι, εμείς πολεμούμε χωρίς βεβαιότητα, κι η αρετή μας, μη όντας σίγουρη για την αμοιβή, αποχτάει βαθύτατη ευγένεια.

Όλες οι εντολές αναστατώνονται. Δε βλέπουμε, δεν ακούμε, δε μισούμε, δεν αγαπούμε πια σαν πρώτα. Ανανεώνεται η παρθενία της γης. Καινούρια γένη παίρνει το ψωμί, το νερό, η γυναίκα. Καινούρια, ανυπολόγιστη αξία, η πράξη.

Όλα αποχτούν απροσδόκητη αγιότητα· η ομορφιά, η γνώση, η ελπίδα, ο οικονομικός αγώνας, οι καθημερινές, τάχατε ασήμαντες, έγνοιες. Παντού ανατριχιάζοντας νογούμε την ίδια γιγάντια σκλαβωμένη Πνοή να μάχεται για ελευτερία.

Καθένας έχει το δρόμο του ειδικό του που τότε φέρνει στη λύτρωση· ο ένας την αρετή, ο άλλος την κακία.

Αν ο δρόμος που οδηγάει στη λύτρωση σου είναι η αρρώστια, η ψευτιά, η ατιμία, χρέος σου να βυθιστείς στην αρρώστια, στην ψευτιά, στην ατιμία, για να τις νικήσεις. Αλλιώς δε σώζεσαι.

Αν ο δρόμος που οδηγάει στη λύτρωση σου είναι η αρετή, η χαρά, η αλήθεια, χρέος σου να βυθιστείς στην αρετή, στη χαρά, στην αλήθεια, για να τις νικήσεις, να τις αφήσεις πίσω σου. Αλλιώς δε σώζεσαι.

Δεν πολεμούμε τα σκοτεινά μας πάθη με νηφάλια, αναιμικιά, ουδέτερη, πάνω από τα πάθη αρετή. Παρά με άλλα σφοδρότερα πάθη.

Αφήνουμε τη θύρα μας ανοιχτή στην αμαρτία. Δε βουλώνουμε τ' αυτιά μας να μην ακούσουμε τις Σειρήνες. Δε δενόμαστε από φόβο στο κατάρτι μιας μεγάλης Ιδέας· μήτε παρατούμε το καράβι και χανόμαστε γρικώντας, φιλώντας τις Σειρήνες.

Παρά εξακολουθούμε την πορεία μας, αρπάζουμε και ρίχνουμε τις Σειρήνες στο καράβι μας και ταξιδεύουν κι αυτές μαζί μας. Τούτη είναι, σύντροφοι, η καινούρια Ασκητική μας!

Ο Θεός φωνάζει στην καρδιά μου: Σώσε με!

Ο Θεός φωνάζει στους ανθρώπους, στα ζώα, στα φυτά, στην ύλη: Σώσε με!

Ακου την καρδιά σου κι ακλούθα τον. Σύντριψε το σώμα σου κι ανάβλεψε: Όλοι είμαστε ένα!

Αγάπα τον άνθρωπο, γιατί είσαι συ.

Αγάπα τα ζώα και τα φυτά, γιατί ήσουν συ, και τώρα σε ακλουθούν πιστοί συνεργάτες και δούλοι.

Αγάπα το σώμα σου· μονάχα με αυτο στη γης ετούτη μπορείς να παλέψεις και να πνεματώσεις την ύλη.

Αγάπα την ύλη· απάνω της πιάνεται ο Θεός και πολεμάει. Πολέμα μαζί του.

Να πεθαίνεις κάθε μέρα. Να γεννιέσαι κάθε μέρα. Ν' αρνιέσαι ό,τι έχεις κάθε μέρα. Η ανώτατη αρετή δεν είναι να 'σαι ελεύτερος, παρά να μάχεσαι για ελευτερία.

Μην καταδέχεσαι να ρωτάς: "Θα νικήσουμε; Θα νικηθούμε;" Πολέμα!

Η επιχείρηση του Σύμπαντος, για μίαν εφήμερη στιγμή, όσο ζεις, να γίνει επιχείρηση δική σου. Τούτος είναι, σύντροφοι, ο καινούριος Δεκάλογος μας!

Γ' ΣΧΕΣΗ ΑΝΘΡΩΠΟΥ ΚΑΙ ΦΥΣΗΣ

Ο κόσμος τούτος, όλη η πλούσια, απέραντη σειρά τα φαινόμενα, δεν είναι απάτη, φαντασμαγορία πολύχρωμη του αντικαθρεφτιζόμενου νου μας. Μήτε απόλυτη πραγματικότητα, που ζει και μεταπλάθεται ανεξάρτητη από τη δύναμη του νου μας, λεύτερη.

Δεν είναι η λαμπερή στολή που ντύνει το μυστικό σώμα του Θεού. Μήτε το διάφανό και σκοτεινό μεσότοιχο αναμεσός ανθρώπου και μυστηρίου.

Όλος τούτος ο κόσμος που θεωρούμε, γρικούμε κι αγγίζουμε είναι η προσιτή στις ανθρώπινες αίστησες, όλο Θεό συμπύκνωση των δυο τεράστιων δυνάμεων του Σύμπαντος.

Μια δύναμη κατηφορίζει και θέλει να σκορπίσει, ν' ακινητήσει, να πεθάνει. Μια δύναμη ανηφορίζει και ζητάει ελευτερία κι αθανασία.

Αιώνια τα δυο τούτα στρατέματα, τα σκοτεινά και φωτερά, τα στρατέματα της ζωής και του θανάτου, συγκρούονται. Τα ορατά για μας χνάρια της σύγκρουσης τούτης είναι τα πράματα, τα φυτά, τα ζώα, οι άνθρωποι.

Αιώνια οι αντίθετες δυνάμεις συγκρούονται, σμίγουν, παλεύουν, νικούν και νικούνται, συβιβάζονται και ξαναρχίζουν πάλι να πολεμούν σε όλο το Σύμπαντο· από τον αόρατο στρόβιλο σε μια στάλα νερό ως τον απέραντο αστροκατακλυσμό του Γαλαξία.

Στρατόπεδο αλάκερου του Θεού είναι και το πιο ταπεινό έντομο κι η πιο μικρή Ιδέα. Μέσα τους όλος ο Θεός είναι παραταγμένος σε κρίσιμη μάχη.

Και στο πιο ασήμαντο μόριο γης κι ουρανού ακούω το Θεό μου να φωνάζει:
Βοήθεια!

Το κάθε πράμα είναι αυγό, και μέσα του το σπέρμα του Θεού ανήσυχο, ακοίμητο δουλεύει. Αρίφνητες δυνάμεις απομέσα του κι απόξω παρατάζονται και το υπερασπίζουν.

Με το φως του μυαλού, με τη φλόγα της καρδιάς πολιορκώ την κάθε φυλακή του Θεού, ψάχνοντας, δοκιμάζοντας, χτυπώντας, ν' ανοίξω μέσα στο φρούριο της ύλης θύρα, να δημιουργήσω μέσα στο φρούριο της ύλης τη θύρα της ηρωικής έξοδος του Θεού μας.

Πολέμα, ενεδρεύοντας με υπομονή τα φαινόμενα, να τα υποτάξεις σε νόμους. Έτσι ανοίγεις δρόμους στο χάος και βοηθάς το πνέμα να βαδίσει.

Βάλε τάξη, την τάξη του μυαλού σου, στη ρεούμενη αναρχία του κόσμου. Καθάρá χάραξε απάνω στην άβυσσο το σχέδιο της μάχης.

Πάλεψε με τις φυσικές δυνάμεις, ανάγκασε τις να ζευτούν σε σκοπόν ανώτερο τους. Λευτέρωσε το πνέμα που αγωνίζεται μέσα τους και λαχταράει να σμίξει με το πνέμα που αγωνίζεται στα σωθικά σου.

Όταν στο χάος ο άνθρωπος παλεύοντας υποτάξει μια σειρά φαινόμενα στους νόμους του μυαλού του κι αυστηρά τους νόμους τούτους περικλείσει στο λόγο, ο κόσμος ανασαίνει, ταχτοποιούνται οι φωνές, ξεκαθαρίζονται τα μελλούμενα κι όλες οι σκοτεινές ατέλειωτες ποσότητες των αριθμών λευτερώνονται υποταζόμενες στη μυστική ποιότητα.

Με τη βοήθεια του νου μας βιάζουμε την ύλη να 'ρθει μαζί μας. Ξεστρατίζουμε τις δυνάμεις που κατηφορούν, αλλάζουμε το ρέμα, μετουσιώνουμε τη σκλαβιά σε ελευτερία.

Δε λευτερώνουμε μονάχα Θεό παλεύοντας κι υποτάζοντας τον ορατό γύρα μας κόσμο· δημιουργούμε Θεό.

Ανοιξε τα μάτια σου, φωνάζει ο Θεός· θέλω να δω! Στύλωσε τ' αυτιά σου, θέλω ν' ακούσω! Πήγαινε μπροστά· είσαι η κεφαλή μου!

Η πέτρα σώζεται αν τη σηκώσουμε από τη λάσπη και τη χτίσουμε σ' ένα σπίτι ή αν σκαλίσουμε απάνω της το πνέμα.

Ο σπόρος σώζεται· τι θα πει σώζεται; λευτερώνει το μέσα του Θεό· ανθίζοντας, καρπίζοντας, ξαναγυρίζοντας στο χώμα· ας βοηθήσουμε το σπόρο να σωθεί.

Ο κάθε άνθρωπος έχει ένα κύκλο δικό του από πράματα, από δέντρα, ζώα, ανθρώπους, Ιδέες· και τον κύκλο τούτον έχει χρέος αυτός να τον σώσει. Αυτός, κανένας άλλος. Αν δεν τον σώσει, δεν μπορεί να σωθεί.

Είναι οι άθλοι οι δικοί του που έχει χρέος να τελέψει προτού πεθάνει. Αλλιώς δε σώζεται. Γιατί η ίδια η ψυχή του είναι σκορπισμένη, σκλαβωμένη στα πράματα τούτα γύρα του, στα δέντρα, στα ζώα, στους ανθρώπους, στις Ιδέες, κι αυτή, την ψυχή του, σώζει τελώντας τους άθλους.

Αν είσαι αργάτης, δούλευε τη γης, βόηθα τη να καρπίσει. Φωνάζουν οι σπόροι μέσα από τα χώματα, φωνάζει ο Θεός μέσα από τους σπόρους. Λευτέρωσε τον. Ένα χωράφι προσμένει από σένα τη λύτρωση, μια μηχανή προσμένει από σένα την ψυχή της. Πια δεν μπορείς να σωθείς, αν δεν τα σώσεις.

Αν είσαι πολεμιστής, μη λυπάσαι, δεν είναι στην περιοχή του χρέους σου η συμπόνια. Σκότωνε τον οχτρό ανήλεα. Μέσα από το σώμα του οχτρού άκου το Θεό να φωνάζει: "Σκότωσε το σώμα τούτο, μ' εμποδίζει· σκότωσε το να περάσω!"

Αν είσαι σοφός, πολέμα στο κρανίο, σκότωνε τις Ιδέες, δημιούργα καινούριες. Ο Θεός κρύβεται μέσα σε κάθε Ιδέα, όπως μέσα σε σάρκα. Σύντριψε την Ιδέα, λευτέρωσε τον! Δώσε του μιαν άλλη Ιδέα, πιο απλόχωρη, να κατοικήσει.

Αν είσαι γυναίκα, αγάπα. Διάλεξε, ανάμεσα άπ' όλους τους άντρες, με σκληρότητα, τον πατέρα των παιδιών σου. Δε διαλέγεις εσύ· διαλέγει ο άναρχος, ακατάλυτος, ανήλεος μέσα σου αρσενικός Θεός. Τέλεψε όλο σου το χρέος, το γιομάτο πίκρα, έρωτα κι αντρεία. Δώσε όλο σου το κορμί, το γιομάτο αίμα και γάλα.

Να λες: Ετούτος, που κρατώ στον κόρφο μου και τον βυζαίνω, θα σώσει το Θεό. Ας του δώσω το αίμα μου όλο και το γάλα.

Βαθιά, απροσμέτρητη η αξία του ρεούμενου τούτου κόσμου: από αυτόν πιάνεται ο Θεός κι ανεβαίνει· από αυτόν θρέφεται ο Θεός και πληθαίνει.

Ανοίγει η καρδιά μου, φωτίζεται ο νους, και μονομιάς το φοβερό τούτο στρατόπεδο του κόσμου μου ξεσκεπάζεται ερωτικά παλαιίστρα.

Δυο σφοδροί αντίθετοι άνεμοι, ο ένας αρσενικός, ο άλλος θηλυκός, συναντήθηκαν και συγκρούονται σ' ένα σταυροδρόμι. Σοζυγιάστηκαν μια στιγμή, πύκνωσαν, γένηκαν ορατοί.

Το σταυροδρόμι τούτο είναι το Σύμπαντο. Το σταυροδρόμι τούτο είναι η καρδιά μου.

Από το πιο σκοτεινό μόριο ύλης ως τον πιο μεγάλο στοχασμό, μεταδίνεται ο χορός της γιγάντιας ερωτικής σύγκρουσης.

Η όλη είναι η γυναίκα του Θεού μου· οι δυο μαζί παλεύουν, γελούν και κλαίνε, φωνάζουν μέσα στο θάλαμο της σάρκας.

Γεννοβολούν, μελίζονται. Γιομώνουν στεριά και θάλασσα κι αγέρας από φυτολόι, ζωολόι, ανθρωπολόι και πνέματα, το αρχέγονο ζευγάρι μέσα στο κάθε ζωντανό αγκαλιάζεται, διαμελίζεται και πληθαίνει.

Όλη η αγωνία του Σύμπαντου συμμαζωμένη ξεσπάει στο κάθε ζωντανό και ο Θεός μέσα στη γλύκα, μέσα στην πίκρα της σάρκας κιντυνεύει.

Μα τινάζεται, πηδάει από τα φρένα κι από τα λαγόνια, χιμάει, πιάνεται από καινούρια λαγόνια και φρένα, και ξεσπάει πάλι απαρχής ο αγώνας για την ελευτερία.

Για πρώτη φορά, απάνω στη γης ετούτη, μέσα από το νου κι από την καρδιά μας, κοιτάζει ο Θεός τον αγώνα του.

Χαρά! Χαρά! Δεν ήξερα πως ο κόσμος τούτος είναι τόσο ένα μαζί μου, πως όλοι είμαστε ένας στρατός, πως οι ανεμώνες και τ' άστρα μάχονται, δεξιά ζερβά μου, και δε με γνωρίζουν, μα εγώ στρέφουμαι και τους γνέφω.

Θερμό, αγαπημένο, γνώριμο, μυρίζοντας σαν το κορμί μου, είναι το Σύμπαντο. Έρωτας μαζί και πόλεμος, σφοδρή ανησυχία, επιμονή κι αβεβαιότητα.

Αβεβαιότητα και τρόμος. Σε μια βίαιη αστραπή ξεχωρίζω: στην πιο ψηλή κορφή της δύναμης αγκαλιάζονται· το πιο στερνό, το πιο φοβερό αντρόγυνο- ο Τρόμος κι η Σιγή. Κι ανάμεσα τους μια Φλόγα.

Η ΣΙΓΗ

Μια Φλόγα είναι η ψυχή του ανθρώπου· ένα πύρινο πουλί, πηδάει από κλαρί σε κλαρί, από κεφάλι σε κεφάλι, και φωνάζει: "Δεν μπορώ να σταθώ, δεν μπορώ να καώ, κανένας δεν μπορεί να με σβήσει!"

Δέντρο φωτιά γίνεται ολομεμιάς το Σύμπαντο. Ανάμεσα από τους καπνούς κι από τις φλόγες, αναπαμμένος στην κορυφή της πυρκαγιάς, κρατώ αμόλευτο, δροσερό, γαλήνιο, τον καρπό της φωτιάς, το Φως.

Από την αψηλή τούτη κορυφή κοιτάζω την κόκκινη γραμμή που ανηφορίζει· τρεμάμενο αίματερό φωσφόρισμα, που σούρνεται σαν έντομο ερωτεμένο μέσα από τους αποβροχάρικους γύρους του μυαλού μου.

Εγώ, ράτσα, άνθρωποι, γης, θεωρία και πράξη, Θεός, φαντάσματα από χόμα και μυαλό, καλά για τις απλοϊκές καρδιές που φοβούνται, καλά για τις ανεμογγάστρωτες ψυχές που θαρρούν πως γεννούνε.

Από που ερχόμαστε; Που πηγαίνουμε; Τι νόημα έχει τούτη η ζωή; φωνάζουν οι καρδιές, ρωτούν οι κεφαλές, χτυπώντας το χάος.

Και μια φωτιά μέσα μου κίνησε ν' απαντήσει. Θα 'ρθει μια μέρα, σίγουρα, η φωτιά να καθαρίσει τη γης. Θα 'ρθει μια μέρα, σίγουρα, η φωτιά να εξαφανίσει τη γης. Αυτή είναι η Δευτέρα Παρουσία.

Μια γλώσσα πύρινη είναι η ψυχή κι αγλείφει και μάχεται να πυρπολήσει τον κατασκότεινο όγκο του κόσμου. Μια μέρα όλο το Σύμπαντο θα γίνει πυρκαγιά.

Η φωτιά είναι η πρώτη κι η στερνή προσωπίδα του Θεού μου. Ανάμεσα σε δυο μεγάλες πυρές χορεύουμε και κλαίμε.

Λαμποκοπούν, αντηλαρίζουν οι στοχασμοί και τα κορμιά μας. Γαλήνιος στέκουμαι ανάμεσα στις δυο πυρές κι είναι τα φρένα μου ακίνητα μέσα στον ίλιγγο και λέω:

Πολύ μικρός είναι ο καιρός, πολύ στενός είναι ο τόπος ανάμεσα στις δυο πυρές, πολύ οκνός είναι ο ρυθμός ετούτος της ζωής· δεν έχω καιρό, δεν έχω τόπο να χορέψω! Βιάζομαι!

Κι ολομεμιάς ο ρυθμός της γης γίνεται ίλιγος, ο χρόνος εξαφανίζεται, η στιγμή στροβιλίζεται, γίνεται αιωνιότητα, το κάθε σημείο -θες έντομο, θες άστρο, θες Ιδέα· γίνεται χορός.

Ήταν φυλακή, κι η φυλακή συντρίβεται κι οι φοβερές δυνάμεις μέσα λευτερώνονται και το σημείο δεν υπάρχει πια!

Ο ανώτατος αυτός βαθμός της άσκησης λέγεται: Σιγή. Όχι γιατί το περιεχόμενο είναι η ακρότατη άφραστη απελπισία για η ακρότατη άφραστη χαρά κι ελπίδα. Μήτε γιατί είναι η ακρότατη γνώση, που δεν καταδέχεται να μιλήσει, για η ακρότατη άγνοια, που

δεν μπορεί.

Σιγή θα πει: Καθένας, αφού τελέψει τη θητεία του σε όλους τους άθλους, φτάνει πια στην ανώτατη κορφή της προσπάθειας· πέρα από κάθε άθλο, δεν αγωνίζεται, δε φωνάζει· ωριμάζει αλάκερος σιωπηλά, ακατάλυτα, αιώνια με το Σύμπαντο.

Αρμοδέθηκε πια, σοφίλιασε με την άβυσσο, όπως ο σπόρος του αντρός με το σπλάχνο της γυναίκας.

Είναι πια η άβυσσο η γυναίκα του και τη δουλεύει, ανοίγει, τρώει τα σωθικά της, μετουσιώνει το αίμα της, γελάει, κλαίει, ανεβαίνει, κατεβαίνει μαζί της, δεν την αφήνει!

Πώς μπορείς να φτάσεις στο σπλάχνο της άβυσσος και να την καρπίσεις; Αυτό δεν μπορεί να ειπωθεί, δεν μπορεί να στριμωχτεί σε λόγια, να υποταχτεί σε νόμους· καθένας έχει και τη λύτρωση τη δική του, απόλυτα ελεύτερος.

Διδασκαλία δεν υπάρχει, δεν υπάρχει Λυτρωτής που ν' ανοίξει δρόμο. Δρόμος ν' ανοιχτεί δεν υπάρχει.

Καθένας, ανεβαίνοντας απάνω από τη δική του κεφαλή, ξεφεύγει από το μικρό, όλο απορίες μυαλό του.

Μέσα στη βαθιά Σιγή, όρθιος, άφοβος, πονώντας και παίζοντας, ανεβαίνοντας ακατάπαυτα από κορυφή σε κορυφή, ξέροντας πως το ύψος δεν έχει τελειωμό, τραγουδά, κρεμάμενος στην άβυσσο, το μαγικό τούτο περήφανο ξόρκι:

ΠΙΣΤΕΥΩ Σ' ΕΝΑ ΘΕΟ, ΑΚΡΙΤΑ, ΔΙΓΕΝΗ, ΣΤΡΑΤΕΥΟΜΕΝΟ, ΠΑΣΧΟΝΤΑ,
ΜΕΓΑΛΟΔΥΝΑΜΟ, ΟΧΙ ΠΑΝΤΟΔΥΝΑΜΟ, ΠΟΛΕΜΙΣΤΗ ΣΤ' ΑΚΡΟΤΑΤΑ
ΣΥΝΟΡΑ, ΣΤΡΑΤΗΓΟ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΑ ΣΕ ΟΛΕΣ ΤΙΣ ΦΩΤΕΙΝΕΣ ΔΥΝΑΜΕΣ,
ΤΙΣ ΟΡΑΤΕΣ ΚΑΙ ΤΙΣ ΑΟΡΑΤΕΣ.

ΠΙΣΤΕΥΩ ΣΤ' ΑΝΑΡΙΘΜΗΤΑ, ΕΦΗΜΕΡΑ ΠΡΟΣΩΠΕΙΑ ΠΟΥ ΠΗΡΕ Ο ΘΕΟΣ
ΣΤΟΥΣ ΑΙΩΝΕΣ ΚΑΙ ΞΕΚΡΙΝΩ ΠΙΣΩ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΠΑΥΤΗ ΡΟΗ ΤΟΥ ΤΗΝ
ΑΚΑΤΑΛΥΤΗ ΕΝΟΤΗΤΑ.

ΠΙΣΤΕΥΩ ΣΤΟΝ ΑΓΡΥΠΙΝΟ ΒΑΡΥΝ ΑΓΩΝΑ ΤΟΥ, ΠΟΥ ΔΑΜΑΖΕΙ ΚΑΙ
ΚΑΡΠΙΖΕΙ ΤΗΝ ΥΛΗ· ΤΗ ΖΩΟΔΟΧΑ ΠΗΓΗ ΦΥΤΩΝ, ΖΩΩΝ ΚΙ ΑΝΘΡΩΠΩΝ.

ΠΙΣΤΕΥΩ ΣΤΗΝ ΚΑΡΔΙΑ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ, ΤΟ ΧΩΜΑΤΕΝΙΟ ΑΛΩΝΙ, ΟΠΟΥ
ΜΕΡΑ ΚΑΙ ΝΥΧΤΑ ΠΑΛΕΥΕΙ Ο ΑΚΡΙΤΑΣ ΜΕ ΤΟ ΘΑΝΑΤΟ.

"ΒΟΗΘΕΙΑ!" ΚΡΑΖΕΙΣ, ΚΥΡΙΕ. "ΒΟΗΘΕΙΑ!" ΚΡΑΖΕΙΣ, ΚΥΡΙΕ, ΚΙ ΑΚΟΥΩ.

ΜΕΣΑ ΜΟΥ ΟΙ ΠΡΟΓΟΝΟΙ ΚΙ ΑΠΟΓΟΝΟΙ ΚΙ ΟΙ ΡΑΤΣΕΣ ΟΛΕΣ, ΚΙ ΟΛΗ Η
ΓΗΣ, ΑΚΟΥΜΕ ΜΕ ΤΡΟΜΟ, ΜΕ ΧΑΡΑ, ΤΗΝ ΚΡΑΥΓΗ ΣΟΥ.

ΜΑΚΑΡΙΟΙ ΟΣΟΙ ΑΚΟΥΝ ΚΑΙ ΧΥΝΟΥΝΤΑΙ ΝΑ ΣΕ ΛΥΤΡΩΣΟΥΝ, ΚΥΡΙΕ,
ΚΑΙ ΛΕΝ: "ΕΓΩ ΚΑΙ ΣΥ ΜΟΝΑΧΑ ΥΠΑΡΧΟΥΜΕ."

ΜΑΚΑΡΙΟΙ ΟΣΟΙ ΣΕ ΛΥΤΡΩΣΑΝ, ΣΜΙΓΟΥΝ ΜΑΖΙ ΣΟΥ, ΚΥΡΙΕ, ΚΑΙ ΛΕΝ:
"ΕΓΩ ΚΑΙ ΣΥ ΕΙΜΑΣΤΕ ΕΝΑ."

ΚΑΙ ΤΡΙΣΜΑΚΑΡΙΟΙ ΟΣΟΙ ΚΡΑΤΟΥΝ, ΚΑΙ ΔΕ ΛΥΓΟΥΝ, ΑΠΑΝΩ ΣΤΟΥΣ
ΩΜΟΥΣ ΤΟΥΣ, ΤΟ ΜΕΓΑ, ΕΞΑΙΣΙΟ, ΑΠΟΤΡΟΠΑΙΟ ΜΥΣΤΙΚΟ:

ΚΑΙ ΤΟ ΕΝΑ ΤΟΥΤΟ ΔΕΝ ΥΠΑΡΧΕΙ!
ΤΕΛΟΣ